

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

факультет політичних наук

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

кафедра історії

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри історії

_____ І. С. Міронова

“ _____ ” _____ 20__ року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему: **ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ (1991-2013 РР.)**

Керівник: д. і. н., професор
Котляр Юрій Вадимович

(вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Рецензент: директор ЦДАВО України,
д. і. н., професор
Левченко Лариса Леонідівна

(посада, вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Виконав: студент VI курсу групи 634 М
Кобець Євген Анатолійович

(П.І.Б.)

Спеціальності: 032 «Історія та археологія»

(шифр і назва спеціальності)

Миколаїв – 2024 рік

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет, відділення	факультет політичних наук
Кафедра, циклова комісія	кафедра історії
Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Спеціальність	032 «Історія та археологія» (шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри історії

_____ І. С. Міронова

“ _____ ”

_____ 20____ року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Кобця Євгена Анатолійовича

1. Тема проекту (роботи) **Історичний шлях України до європейської інтеграції (1991-2013)**

керівник роботи _____ Котляр Юрій Вадимович, д.і.н., професор _____

затверджені наказом вищого навчального закладу від
«11» жовтня 2023 року № 184

2. Строк подання студентом проекту (роботи) «02» лютого 2024 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: вступ, основна частина, висновок, список використаних джерел та літератури, додатки.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) згідно з планом дипломної роботи магістра.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) не планується

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Котляр Ю.В.		
Розділ 1	Котляр Ю.В.		
Розділ 2	Котляр Ю.В.		
Розділ 3	Котляр Ю.В.		
Висновки	Котляр Ю.В.		

7. Дата видачі завдання 11.10.2023

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка
1.	Вступ до кваліфікаційної роботи	жовтень 2023	
2.	Розділ 1.	жовтень 2023	
3.	Розділ 2.	листопад 2023	
4.	Розділ 3.	грудень 2023	
5.	Висновки	грудень 2023	
6.	Переддипломна практика	22.01 – 04.02. 2024	
7.	Оформлення списку використаних джерел та літератури	січень 2024	
8.	Попередній захист	02.02.2024	
9.	Рецензія на дипломну роботу	09.02.2024	
10.	Захист дипломної роботи		

Студент

_____ (підпис)

Кобець Є. А.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник проєкту (роботи)

_____ (підпис)

Котляр Ю. В.

_____ (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА, ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	9
1.1. Історіографія проблеми	9
1.2. Джерельна база роботи	21
1.3. Методологія та методи дослідження	28
РОЗДІЛ 2 ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УКРАЇНА – ЄС	35
РОЗДІЛ 3 СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНА – ЄС В РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ	58
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	88
ДОДАТКИ.....	100

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Упродовж останніх десятиліть спостерігається великий інтерес громадян України до недавнього минулого та теперішнього шляху України до європейської інтеграції. Європейська інтеграція завжди була однією з найпріоритетніших політичних та економічних цілей для України. Розвиток та робота над шляхом до Європейського Союзу завжди стояла на першому місці для українців. Тому сфера європейських інтересів завжди залишиться актуальною для України. Європейські прагнення країни були зрозумілими більшості населення та починали стрімко змінюватися. Поштовхом для євроінтеграції стала угода про партнерство та співробітництво. Ця угода заклала економіко-правову основу у взаємодіях України та ЄС.

Дослідження європейської інтеграції України дає змогу побачити функціонування ЄС у межах Європи. Період сучасної історії України дає змогу дослідити шлях країни до європейського простору. Цей шлях є досить довгим та продуктивним. Задля набуття членства в ЄС країна зробила багато кроків. Так, активна участь України в ініціативі Східного партнерства дала свої результати та підштовхнула країну ще на один щабель ближче до європейського майбутнього.

Тема дослідження є актуальною і потребує детального вивчення. Сучасні вчені досить активно займаються аналізом та вивченням євроінтеграції України до ЄС. Водночас, досить мало досліджень присвячених історичному шляху України до ЄС. Натомість, у дослідженнях зарубіжних науковців висвітлено основні чинники розвитку Європейського Союзу, із чого можна виокремити деякі особливості розвитку європейської

системи. Тому наразі існує невелика кількість праць, присвячених цій проблематиці, що підтверджує актуальність дослідження.

Об'єктом дослідження є європейська інтеграція України.

Предметом дослідження є історичний шлях України до європейської інтеграції.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у з'ясуванні на основі всебічного аналізу, узагальнення та критичного осмислення доступних джерел та наукових досліджень історичного шляху України до європейської інтеграції.

Для досягнення поставленої мети в кваліфікаційній роботі ставляться такі **завдання**:

- з'ясувати стан наукового вивчення проблеми;
- дослідити ступінь репрезентативності та інформативності її джерельної бази;
- визначити методологічні основи роботи;
- розглянути особливості становлення відносин Україна – ЄС та Угоду про партнерство та співробітництво;
- проаналізувати ініціативу ЄС «Східне партнерство»;
- вивчити розвиток євроінтеграції України у період з 2007 по 2013 роки;
- опрацювати співробітництво Україна – ЄС в економічній та енергетичній сферах.

Хронологічні межі роботи охоплюють період з 1991 до 2013 рр., тобто період незалежної України. 24 серпня 1991 р. Верховною Радою України було прийнято історичний документ для долі українського народу – Акт проголошення незалежності України. Починаючи з 1991 р. Україна реалізовує європейську політику. Нижньою межею дослідження автор розглядає угоду про асоціацію України та ЄС 2013 року.

Територіальні рамки дослідження визначені межами України та територією Європи.

Методологічну основу дослідження складають наукові підходи до становлення України в європейському просторі. При цьому слід відзначити, що історичну роль у вивченні методологічної бази відіграє принцип історизму. Для досягнення поставленої у роботі мети використані методи наукового аналізу суспільно-історичних явищ, проблемно-хронологічного та комплексного підходів. Поєднання історичних і загальнонаукових методів дозволяє дослідити сутність євроінтеграції України.

Основним методом дослідження є проблемно-хронологічний, який дозволяє розглянути проблему в її часовій послідовності та динаміці. Для одержання загального уявлення про шлях України до євроінтеграції широко використовується описовий аналіз, що надає можливість розглянути угоди підписані між учасниками.

При вивченні документів широко використовується метод порівняльного аналізу. Тому весь наявний матеріал під час дослідження було піддано ретельному історико-типологічному порівнянню. Також у роботі були використані методи періодизації та компаративного аналізу, загальнонаукові методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, класифікації та ін.

Наявна джерельна база, ретельно опрацьована й систематизована література, застосування для їх аналізу широкого спектру методів дослідження дозволяє достатньою мірою розв'язати поставлені у роботі завдання.

Практичне значення наукової роботи полягає у можливості використання її результатів та матеріалів при написанні узагальнюючих праць з історії України, спеціальних курсів з європейської інтеграції, а також

у процесі викладання відповідних дисциплін у вищій школі, під час історично-міжнародної роботи.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки, отримані в результаті дослідження, доповідалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2022», «Могилянські читання – 2023», «Ольвійський форум – 2023»:

- Кобець Є.А. Перші кроки до євроінтеграції незалежної України (1991-2001pp.). «Могилянські читання – 2022». Міжнародна конференція. «Україна і Європа: спільність історичної долі - (ціннісний аспект)»: тези. Миколаїв: Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2022. С. 92–93.
- Кобець Є.А. Співробітництво Україна — ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки.«Могилянські читання – 2023». Міжнародна конференція. Становлення сучасної Української держави: роль європейських цінностей у формуванні демократичного буття: тези. Миколаїв: Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2023. С. 152–153.
- Кобець Є.А. Договірні-правова база співробітництва Україна – ЄС. «Ольвійський форум – 2023». Міжнародна конференція. «Європейський Союз і Україна: передісторія, історія, сучасність»: тези. Миколаїв: Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2023. С. 152–154.

Структура роботи. Мета, предмет і завдання дослідження зумовили структуру роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів основної частини, висновків, списку використаних джерел та літератури (113 найменувань), додатків. Загальний обсяг роботи – 101 сторінка.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА, ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія проблеми

Дослідження з історичного шляху України до ЄС переважно фокусуються на державній європейській політиці, взаєминах України і ЄС. У дослідницьке поле потрапляють державні й європейські структури, відомі політичні діячі. Тому наше дослідження орієнтоване на показ історичного шляху України до Європейського Союзу протягом 1991 – 2013 рр.

Праці, які певною мірою стосуються досліджуваного питання, умовно можна розподілити на такі групи за проблемно-тематичним принципом та хронологічними періодами: 1) зарубіжна історіографія; 2) сучасна українська історіографія.

Зарубіжна історіографія. Проблеми європейської інтеграції знайшли відображення в працях багатьох зарубіжних учених минулого і сучасності, серед яких: Х. Воллес¹, Ю. Габермас², В. Молле³, Б. Колер-Кох⁴.

У зарубіжних виданнях, західних, питання європейської інтеграції та України, досліджувалося часто, більшість вчених регулярно торкалися цих питань. Для нас ці праці цікаві насамперед аналізом процесів, що відбувалися у Європі в період з 1991 по 2013 рік.

¹ *Wallace H.* Interlocking Dimensions of European Integration (One Europe or Several?). URL: <https://link.springer.com/book/10.1057/9780230514430>

² *Габермас Ю.* Европейское национальное государство: его достижения и пределы. О прошлом и будущем суверенитета и гражданства. М.: Праксис, 2002. 416 с.

³ *Molle W.* The Economics of European Integration. 1994. 559 p.

⁴ *Archick K.* The European Union: Current Challenges, 2016. URL: <https://swsu.ru/sbornikstatey/pdf/R44249.pdf>

Х. Воллес у книзі «Interlocking Dimensions of European Integration (One Europe or Several?)»⁵ зазначає, що європейську інтеграцію більше не можна розуміти як західноєвропейський експеримент, зосереджений на функціональній та економічній співпраці. Розглянуті питання включають безпеку та оборону, а також основні проблеми європейського суспільства. Цей том досліджує три взаємопов'язані аспекти інтеграції; функціональні, територіальні та приналежні. Кожен вимір впливає на те, як країни на всьому континенті беруть участь у європейській інтеграції. Цей перший том книги «Одна Європа чи кілька?» Серія визначає порядок денний дослідницької програми, що фінансується Британською Радою з економічних і соціальних досліджень.

В. Молле у монографії «The Economics of European Integration»⁶ проводить системний аналіз економічної інтеграції в Європі та виділяє основні аспектами функціонування Європейського Союзу.

Б. Колер-Кох вказує на те, що європейська інтеграція це не тільки створення загального ринку, а й політичне регулювання. З часів підписанням Маастрихтської угоди сфера компетенції Співтовариства була розширена і включає тепер велику кількість аспектів повсякденного життя Євросоюзу⁷.

Ж. Пелкманс⁸ стверджує, що інтеграція являє собою ніщо інше як ліквідацію економічних кордонів між кількома суб'єктами міжнародного господарства, унаслідок чого підвищується мобільність товарів, послуг і факторів виробництва.

⁵ *Wallace H.* Interlocking Dimensions of European Integration (One Europe or Several?). URL: <https://link.springer.com/book/10.1057/9780230514430>

⁶ *Molle W.* The Economics of European Integration. 1994. 559 p.

⁷ *Archick K.* The European Union: Current Challenges, 2016. URL: <https://swsu.ru/sbornikstatey/pdf/R44249.pdf>

⁸ *Pelkmans J.* Market integration in the European Community. Springer Science & Business Media, 2013. Vol. 5.

Основи теоретичного аналізу міжнародної економічної інтеграції заклали ще А. Сміт, Д. Рікардо, Дж.Р. МакКуллох, Ф. Ліст, Г. Шмолер та В.Рошер, які переважно досліджували діяльність митних союзів. У світовій літературі поширена думка, що теорія економічної інтеграції пройшла дві стадії еволюції, кожна з яких відповідала своєму часу⁹.

Важливий внесок у дослідження інтеграційних процесів внесли представники ліберальної ринкової школи інтеграції (Г. Кассель, М.Гальперин, В. Репке та ін.). Вони виступали за мінімізацію регулюючого втручання в процеси міжнародної інтеграції з боку держави. Інтеграція, на їх думку, це такий стан речей, коли між різними національними господарствами можливі настільки ж вільні й вигідні торговельні відносини, як і ті, які існують усередині національного господарства¹⁰. Тобто вони розглядали інтеграцію як результат дії лише ринкових сил. Саме ринкові механізми, які стихійно діють в економіці, ведуть до формування інтеграційних об'єднань. Вони не тільки заперечували роль держави в розвитку інтеграції, більше того, вони вважали, що державні інститути можуть не лише негативно впливати на економічний розвиток, а й привести до загального хаосу.

Дуже близькі до даної позиції погляди В. Репке який, розуміє під інтеграцією «такий стан речей, коли між різними національними господарствами можливі такі ж вільні і вигідні торгові відносини, як і ті, які існують усередині національного господарства». Це можливо, на його думку, лише за такої «тісної спільності (національних) ринків і цін, яка перетворює

⁹ *Bhagwati, Jagdish, and Arvind Panagariya.* 1996. The theory of preferential trade agreements: Historical evolution and current trends. *The American Economic Review* 86 (2). P. 82–87.

¹⁰ *Будкін В., Дудченко М.* Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: монографія. Київ: Знання України, 2004. С. 8.

дану економічну зону на єдине ціле»¹¹. Міжнародна економічна інтеграція має забезпечити такі самі умови для руху факторів виробництва, які існують у національній ринковій системі, абсолютну свободу дій ринкових сил та мінімізувати регулюючий вплив держави¹².

Також він стверджує, що інтеграція потребує більшої свободи конкуренції, ніж та, яка існує усередині окремих країн. На його переконання, «національний дирижизм», тобто втручання держави в економічні процеси в національних рамках, якраз і є причиною міжнародної дезінтеграції¹³.

Схожу позицію займає німецький економіст А. Предоль: «Інтеграція означає створення великого господарського простору, вільного від перетинаючих його державних меж»¹⁴.

Таким чином, повна інтеграція, на думку представників даної школи, - цей єдиний ринковий простір в масштабах декількох країн, де забезпечена повна свобода ринкових сил і конкуренції. А критерієм інтегрованості можна вважати ступінь свободи дії стихійних ринкових сил і обмеженої дії державних органів. В сучасних умовах позиція представників ринкової школи вважається абсурдною. Це доводиться тим, що процес інтеграції є керованим національними урядами держав, що об'єднуються, і міждержавними інститутами регіональних економічних угруповань.

Ж. Моне відзначав, що політична інтеграція неможлива за відсутності економічної єдності країн інтеграційного угруповання. Повна інтеграція, на його думку, можлива лише при поєднанні так званої «позитивної» та

¹¹ *Repke W.* Human Economy. The Social Framework of the Free Market. Indianapolis, 1971. 34 p.

¹² *Ropke W.* Integration und Desintegration der Internationalen Wirtschaft in: *Wirtschaftsfragen der freien Welt.* Frankfurt, 1957. P. 276.

¹³ *Predohl A., Iurgensen H.* Europäische integration // *Handbush des Sozialwessens.* 1961. Bd. 3. 371 p.

¹⁴ Там само.

«негативної» інтеграції, тобто скасування всіх торговельних бар'єрів у поєднанні зі спільною політикою держав-учасниць¹⁵.

Представник шведської школи економічної інтеграції Г. Мюрдаль вважав що інтеграція на ринковій основі не призведе до загального поліпшення економічної ситуації у світовій економіці, особливо в країнах що розвиваються, тому державне регулювання має забезпечити не тільки свободу, але й рівність шансів всіх держав в світовій економіці. Для цього необхідно створити наднаціональний уряд, який би забезпечував гармонійний розвиток всіх країн світу. Він також вважав, що світовий ринок, у глобальному сенсі, робить негативний вплив на країни, що розвиваються.

Згідно з визначенням Г. Мюрдаля, «економічна інтеграція» – це здійснення старого ідеалу рівності можливостей, проголошеного Заходом». У промислово розвинених країнах, на його думку, досягнуто високий ступінь національної інтеграції. Це сталося внаслідок втручання держави щодо регулювання економічного життя країн. Але всесвітня економічна інтеграція відсутня. Більш того, зазначає автор, національна інтеграція в розвинених країнах призвела до посилення «міжнародної дезінтеграції», головним виразом якої є зростання економічної нерівності між індустріально розвиненими і слаборозвиненими країнами¹⁶.

Так Р. Купер вважає, що інтеграція володіє двома взаємозв'язаними сторонами: економічна ціль, однаково що розуміються із структурами, і політичні методи, необхідні для досягнення цієї цілі. Отже, інтеграція визначається двояко. Він відносить її або до «правових і інституційних відносин усередині регіону, в якому мають місце економічні трансакції», або

¹⁵ Монне Ж. Реальность и политика. Мемуары. М., 2001. 509 с.

до «ринкових відносин між товарами і чинниками усередині цього регіону»¹⁷. Р. Купер підкреслює першорядну вагу першого аспекту, і в цьому головна відмінність дирижизму від раніше розглянутих концепцій.

Практичну цінність у процесі інтеграції становлять теорії, які досліджують економічні наслідки інтеграції. Перш за все, теорія митних союзів, що запропонована Дж. Вайнером. В основу цієї теорії покладено порівняння торгівлі між країнами в умовах існування в кожній з них власного митного тарифу та в умовах підписаної між ними угоди про митний союз, що скасовує тарифи у взаємній торгівлі.

Таким чином, європейська інтеграція та європейська економічна інтеграція тісно пов'язані та важливі. Для України важливим аспектом є саме економічна інтеграція та всі її витoki так як, спільні ринки та торгівля є важливим сектором доходу для країни.

Сучасна українська історіографія. Процес демонтажу радянського союзу в українському суспільстві розпочався ще з часів горбачовської «перебудови», але часткою державної політики він став на початку 90-х рр. ХХ ст., коли з'явилися законодавчі акти, що окреслили принципи побудови нової європейської політики в незалежній країні і підштовхнули науковців на дослідження взаємин з Європою: Постанова Верховної Ради Української РСР «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх зносин»¹⁸ (1990 р.) та Постанова Верховної Ради України «Про основні напрямки зовнішньої політики України»¹⁹ (1993 р.). Так, з «Угоди

¹⁷ Cooper R. Worldwide Versus Regional Integration // Economic Integration: Worldwide, Regional, Sutorial. 42 p.

¹⁸ Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України в сфері зовнішніх зносин. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581-12#Text>

¹⁹ Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>

про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членам²⁰» розпочалися відносини Україна – ЄС. Указом Президента України від 11 червня 1998 року № 615²¹ було затверджено стратегії інтеграції України до Європейського Союзу.

Питання реалізації стратегічного курсу України на європейську інтеграцію досліджують вітчизняні вчені: Я.Базилюк²², О.Власюк²³, Л.Гайдуков²⁴, А.Гальчинський²⁵, І.Матюшенко, С.Беренда, В.Резніков²⁶, Ю.Палагнюк²⁷.

Базовими роботами щодо висвітлення питань європейської інтеграції України варто вважати «Стратегію економічного та соціального розвитку України (2004-2015 роки) «шляхом європейської інтеграції»» за редакцією А. Гальчинського, В.Гейця, С.Бабенка, Я.Базилюка та Б.Буркинського²⁸.

Вагомим внеском в історію євроінтеграції, незважаючи на величезну кількість робіт, є історико-політологічна праця за редакцією О.Буторіної

²⁰ Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text

²¹ Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>

²² Гальчинський А., Гесць В., Бабенко С., Базилюк Я., Буркинський Б. Стратегію економічного та соціального розвитку України (2004-2015 роки) «шляхом європейської інтеграції». Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2004. 413 с.

²³ Там само.

²⁴ Гайдуков Л. Україна в історії міжнародних відносин. Політика і час. 1996. № 11. С. 69-70.

²⁵ Гальчинський А., Гесць В., Бабенко С., Базилюк Я., Буркинський Б. Стратегію економічного та соціального розвитку України (2004-2015 роки) «шляхом європейської інтеграції». Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2004. 413 с.

²⁶ Матюшенко І., Беренда С., Резніков В. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції. 2015. 495 с.

²⁷ Палагнюк Ю. Державна євроінтеграційна політика України: теорія, методологія, механізми. Миколаїв, 2014. 393 с.

²⁸ Гальчинський А., Гесць В., Бабенко С., Базилюк Я., Буркинський Б. Стратегію економічного та соціального розвитку України (2004-2015 роки) «шляхом європейської інтеграції». Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2004. 413 с.

«Європейська інтеграція²⁹», опублікована в 2011 році. Вона охоплює широкий спектр проблем і базується на великому фактичному матеріалі з одночасним серйозним аналізом процесів, які вивчалися автором. О.Буторіна розглянула європейську політичну модель державних відносин і специфіку реалізації її в Україні, зокрема основні фази державної політики, нормативно-правову базу, розвиток інститутів державного управління і контролю у сфері євроінтеграції. Цінним елементом вказаної монографії є застосування під час її написання комплексного підходу до вивчення проблеми. Відтак авторові вдалося поглянути на європейську інтеграцію цілісно, що сприяло уникненню багатьох штамтів, які наявні в деяких працях, де порушувався вузький набір питань. Незважаючи на широке коло проблем, авторові вдалося висвітлити багато «білих плям» з історії європейської інтеграції. Насамперед це стосується ставлення влади до інтеграції.

Навчальний посідник І.Матюшенка, С.Беренди, В.Резнікова «Євроінтегація України в системі міжнародної економічної інтеграції»³⁰ детально показує основні принципи функціонування Європейського Союзу та всіх підпорядкованих йому установ. Так, розглянута робота Євроейської комісії, Європарламенту, Європейської Ради, Європейського Суду та інших допоміжних органів. Велика увага приділена європейській торгівельній інтеграції, що показує співпрацю з такими міжнародними організаціями як, СОТ (далі – Світова організація торгівлі), ЄврАзЄС (далі – Євразійське економічне співтовариство). Особливе значення для нашої роботи має розділ про передумови та перспективи створення Україною інтеграційних об'єднань на регіональному рівні. Даний розділ дає зрозуміти наскільки вагомими є

³⁰ Гальчинський А., Гесць В., Бабенко С., Базиліук Я., Буркинський Б. Стратегію економічного та соціального розвитку України (2004-2015 роки) «шляхом європейської інтеграції». Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2004. 413 с.

перспективи розвитку України в торгіверних інтеграційних процес. Бо, економічна складова має важливе значення для євроінтеграції. Так, порівнюються потенціали найбільших сучасних регіональних об'єднань на Євразійському континенті; основні характеристики зовнішньоторгівельних зв'язків України з країнами ЄС та ЄврАзЄС; розвиток співпраці України та ЄврАзЄС; порівняння форм регіональної економічної інтеграції.

Ю.Палагнюк в монографії «Державна євроінтеграційна політика України: теорія, методологія, механізми³¹» дає широкий спектр механізмів формування та реалізації державної стратегії євроінтеграції держав Центральної та Східної Європи, інституційні механізми європейської інтеграції України на етапі її формування, характеристику механізмів державної євроінтеграційної політики відповідно до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС, розвиток механізмів реалізації євроінтеграційної політики України, еволюції інституційного забезпечення європейської інтеграції України, трансформацію інструментів співробітництва України та ЄС та удосконалення механізмів реалізації державної євроінтеграційної політики України. Так, в своїй монографії Ю.Палагнюк детально показує шлях та механізми, якими скеровувалася держава на шляху до євроінтеграції. Вагомою роботою для дослідження також є «Економічні аспекти інтеграції України до ЄС (в рамках дії Угоди про партнерство та співробітництво)³²» Ю.Палагнюк. Дана робота висвітлює становлення економічної інтеграції в рамках Угоди про партнерство та співробітництво, де прописані основні аспекти функціонування та введення в дію домовленостей. Ю. Палагнюк в статті «Еволюція теоретичних основ

³¹ Палагнюк Ю. Державна євроінтеграційна політика України: теорія, методологія, механізми. Миколаїв, 2014. 393 с.

³² Палагнюк Ю. Економічні аспекти інтеграції України до ЄС (в рамках дії Угоди про партнерство та співробітництво) // Науковий вісник. 2010. №147. С. 22-27.

європейської інтеграції: державно-управлінський аспект³³» досліджує еволюцію теоретичних засад об'єднання Європи після Другої світової війни. Надає характеристику еоріям і концепціям ХХ століття з погляду результатів європейської інтеграції ХХІ століття. Розглядає державно-управлінський аспект еволюції теорії інтеграції. Ю. Палагнюк в роботі «Механізми формування державної євроінтеграційної політики України³⁴» висвітлює теоретичні засади дослідження формування та реалізації державної євроінтеграційної політики і виявляє рівень розробки проблеми в літературі.

Вивченню теорії і практики інтеграції України до ЄС відводилося чільне місце в працях багатьох вітчизняних учених. Окремі проблеми формування та реалізації державної політики України, зокрема у сфері євроінтеграції, висвітлюють у своїх роботах такі вчені в галузі державного управління, як В. Бакуменко³⁵, Ю. Кальниш³⁶, Ю. Ковбасюк³⁷, С. Хаджирадєва³⁸.

Водночас, М. Басараб, А. Береза, Н. Буренко, Н. Гордіюк, О. Дем'янець, О. Дем'янчук, Д. Дубов, Л. Кіцила, І. Коваль, О.Ковальова³⁹,

³³ Палагнюк Ю. «Еволюція теоретичних основ європейської інтеграції: державно-управлінський аспект. URL: file:///C:/Users/kat/Downloads/Patp_2013_2_7.pdf

³⁴ Палагнюк Ю. Механізми формування державної євроінтеграційної політики України // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2013. №4. С. 141-146.

³⁵ Бакуменко В. Теоретичні та організаційні засади державного управління: навч. посібник. Київ: Міленіум, 2003. 256 с.

³⁶ Кальниш Ю. Системні фактори впливу на формування та реалізацію державної євроінтеграційної політики України в умовах глобалізації. Ужгород: МПП «Гражда», 2013. С. 296-326.

³⁷ Ковбасюк Ю., Ващенко К., Сурмін Ю. Державна політика. Київ: НАДУ, 2014. 448 с.

³⁸ Хаджирадєва С. Підготовка державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації: концептуальні засади й стратегія модернізації технологій: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.03. Київ, 2006. 40 с.

³⁹ Ковальова О. Українська політика щодо євроінтеграційних процесів: автореф. дис... д-ра політ.наук: 23.00.02. Київ, 2004. 32 с.

С. Кондратюк, В. Копійка⁴⁰, А. Костенко, В. Панова, О. Полтораков, О.Семенюк, О. Снігир, Р. Філоненко, О. Яніна, Л. Ярова та інші українські політологи приділяли увагу розвитку відносин України та ЄС, так само як і історики: М. Багмет, І. Березовська, Т. Герасимчук, С. Євагелос, В. Завадський, Є. Кіш, О. Лященко, А. Мартинов, І. Тодоров тощо. Вітчизняні економісти, серед яких А. Бальян, В. Гурова, Л. Демиденко, Н. Дунас, Н. Кавценюк, К. Кейданський, Р. Мадяр, В. Орлова, Т. Рожкова, С. Селінков, О. Струк, Ю. Федунь, І. Хаджинов, Н. Чала, І. Черкаський, О. Шнирков, А. Яценко, досліджували економічні аспекти європейської інтеграції України. Науковці України в галузі права, у тому числі І. Березовська, Т. Білозерська, В. Воробйов, О. Гладенко, Л. Грицаєнко, Я.Костюченко, О. Лаба, Л. Луць, М. Микієвич⁴¹, В. Муравйов⁴², Р. Петров, К. Рудой, В. Сало, Н. Сюр⁴³ та інші, присвячували свої праці основам функціонування ЄС і процесу входження правової системи нашої держави до європейського правового простору.

Незважаючи на те, що багатоаспектна проблематика європейської інтеграції України була і залишається предметом та об'єктом постійних наукових досліджень, водночас, існує потреба продовження наукових розробок з означеної наукової проблеми в Україні, оскільки, за межами

⁴⁰ Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський союз: заснування і етапи становлення. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 448 с.

⁴¹ Микієвич М. Правові засади організації та діяльності Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики та безпеки: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2007. 40 с.

⁴² Муравйов В. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2003. 38 с.

⁴³ Сюр Н. Правова інтеграція України до Європейського Союзу: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2006. 20 с.

дослідницького інтересу в галузі механізмів формування та реалізації державної євроінтеграційної політики України.

На думку Ю. Кальниша, проблеми реалізації державної євроінтеграційної політики України спричинені не тільки впливом її середовища, але й вадами системи державного управління в цій сфері. Наявність достатньо гострих організаційно-функціональних проблем реалізації державної євроінтеграційної політики України, що походять безпосередньо з її системи прийняття рішень свідчить про неадекватність вказаної організаційно-функціональної структури меті та завданням цієї політики⁴⁴.

На переконання доктора політичних наук В. Копійки, ЄС на момент 1991 року не розглядав подальшої перспективи відносин, у тому числі з Україною, ні в практичній, ні в теоретичній площині, бо Угода про партнерство та співробітництва являла собою «звичайну модернізовану форму стандартних торгівельних угод, що лежать на досить низькому рівні договірних відносин ЄС з третіми країнами і не передбачають встановлення будь-яких преференцій»⁴⁵. Доктор політичних наук О. Ковальова також звертала увагу на те, що угоди про партнерство і співробітництво були укладені ЄС з такими державами, перспектива членства яких була невизначеною або не проголошувалась пріоритетом розвитку, тому «політичний зміст УПС обмежений насамперед тим, що договір не містить положень щодо перспективи асоційованих відносин з ЄС»⁴⁶. Як наголошував

⁴⁴ Кальниш Ю. Системні фактори впливу на формування та реалізацію державної євроінтеграційної політики України в умовах глобалізації. Ужгород: МПП «Гражда», 2013. С. 296-326.

⁴⁵ Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський союз: заснування і етапи становлення. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. С.15.

⁴⁶ Ковальова О. Українська політика щодо євроінтеграційних процесів: автореф. дис... д-ра політ.наук: 23.00.02. Київ, 2004. 32 с.

і доктор юридичних наук М. Микієвич щодо УПС, «особливістю її є те, що в ній немає посилань на європейську інтеграцію, що взагалі характерно для угод про партнерство»⁴⁷. Виходячи із вищезазначеного, є очевидним, що положення УПС не містили перспектив членства України в ЄС або ж навіть поступової глибокої інтеграції України до ЄС, що відповідає загалом характеру угод про партнерство.

Таким чином, аналіз зарубіжної та сучасної української історіографії свідчить, що у працях істориків, які стосуються європейської інтеграції України загалом та у дослідженнях, присвячених становищу інтеграції в окремих регіонах, проблематика проходження європейського шляху України порушувалася дослідниками вкрай часто. Головну увагу вони звертали на європейську політику та стремління України до європейського простору.

Вказана обставина є суттєвим підтвердженням необхідності дослідження шляху до євроінтеграції України в період з 1991 по 2013 рік.

1.2. Джерельна база роботи

Робота із джерелами, які стосуються європейської інтеграції України періоду 1991 – 2013 рр. є досить прозорою насамперед через те, що джерельна база є доступною та всі офіційні документи є в електронному вигляді. Це стосується усіх видів джерел. Скажімо, документи й матеріали державних органів влади можна знайти на сайті Верховної Ради України та Міністерства закордонних справ України. Матеріали, що їх складала Саміти Україна – ЄС містять багато точної інформації, адже на їх створення

⁴⁷ Микієвич М. Правові засади організації та діяльності Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики та безпеки: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2007. 40 с.

впливала тодішня суспільно-політична атмосфера. Про високу кваліфікацію окремих уповноважених повідомляється і в самих документах вищенаведених органів. Тим не менш, джерельна база дослідження охоплює значне коло джерел, частина яких вводиться до наукового обігу. Матеріали, використані при написанні роботи, умовно можуть бути поділені на кілька груп:

1. Опубліковані документи (постанови, укази та закони).

2. Законодавчі та інші нормативні акти вищих владних структур Верховної Ради України, Міністерства закордонних справ України та Європейського Союзу.

3. Періодичні видання.

4. Довідкові матеріали.

Збірники документів на європейську тематику стосуються євроінтеграції України 1991–2013 рр. Вже за часів незалежності побачила світ низка таких видань, в яких були зібрані різноманітні постанови та закони Верховної Ради України.

Частина збірників підготовлена сучасними українськими дослідниками. Серед них слід виділити наступні, упорядковані: І. Артёмов, Д. Вітер, Л. Загайнова, О. Казакевич, О. Руденко «Нормативно-правове забезпечення стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію»⁴⁸. У ньому характеризується специфіка державної політики у сфері євроінтеграції, адаптація законодавства України до законодавства ЄС.

У ході дослідження над темою використовувалися збірники документів і матеріалів, видані в різний час, упорядники яких послуговувалися різними,

⁴⁸ *Артёмов І., Вітер Д., Загайнова Л., Казакевич О., Руденко О.* Нормативно-правове забезпечення стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/3704>

інколи діаметрально протилежними, ідеологічними і науковими критеріями та підходами до засад відбору, комплектації, оцінки та способу подачі документів.

До законодавчих та інші нормативних актів вищих владних структур Верховної Ради України, Міністерства закордонних справ України та Європейського Союзу віднесено опубліковані документи, в яких містяться принципи діяльності Європейського союзу, його відносини з органами влади, політичний та правовий статус. Самостійну частину складають закони, декларації на основі і відповідності з якими забезпечувався контроль за дотриманням законодавства щодо євроінтеграції, а також закони, що регулювали суспільні відносини у цій сфері.

Серед них можна виділити Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України»⁴⁹, спільна Декларація Саміту «Східного партнерства»⁵⁰, спільна Декларація Міністрів «Майбутнє транспортного співробітництва між ЄС та країнами Східного партнерства»⁵¹, Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами⁵², та Лісабонський договір⁵³.

Аналіз законодавчої бази, яка прямо чи опосередковано застосовувалася щодо європейської інтеграції, свідчить про бажання стати

⁴⁹ Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>

⁵⁰ Спільна Декларація Саміту «Східного партнерства», Вільнюс, 28-29 листопада 2013 року.

⁵¹ Спільна Декларація Міністрів «Майбутнє транспортного співробітництва між ЄС та країнами Східного партнерства».2013

⁵² Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text

⁵³ The Treaty of Lisbon. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-of-lisbon>

членом європейської спільноти та підтверджує висновки вчених про те, що прагнення України стати частиною ЄС є вагомими.

Періодичні видання. На сьогодні існує значна кількість історичних та політичних журналів, що певною мірою торкаються теми дослідження. Однак ми хочемо акцентувати увагу на таких виданнях, як «Європейські історичні студії».

Періодичне видання «Європейські історичні студії»⁵⁴ посідає не останнє місце в науці. У роботі була використана праця З. Священко «Європейська інтеграція: історія та сучасність»⁵⁵, яка детально розповідає про витоки інтеграції Європи та шлях до створення Європейського Союзу. Заслуговує на увагу стаття з даного журналу А.Мартінова «Європейський Союз у постмодерній системі міжнародних відносин»⁵⁶, яка чітко розкриває теоретичні і практичні проблеми позиціонування Європейського Союзу у постмодерній системі. Стаття Маргарити Миронової «Підходи ЄС щодо врегулювання конфліктів: наслідки для країн східного партнерства»⁵⁷ дає час для осмислення проблем з якими зіштовхувалися країни Східного партнерства задля входження в ЄС.

Ще одним вагомим виданням є «Вісник»⁵⁸ Академії правових наук України. Стаття Р.Хорольського «Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими товариствами та їх державами-членами

⁵⁴ European Historical Studies [2015 – 2023].

⁵⁵ Священко З. Європейська інтеграція: історія та сучасність. Європейські історичні студії. 2023. № 24. С. 6 – 15.

⁵⁶ Мартінова А. Європейський Союз у постмодерній системі міжнародних відносин. Європейські історичні студії. 2022. №22. С. 23 – 39.

⁵⁷ Миронова М. Підходи ЄС щодо врегулювання конфліктів: наслідки для країн східного партнерства. Європейські історичні студії. 2021. № 20. С. 16–33.

⁵⁸ Вісник. Академія правових наук України [2005 – 2023].

1994 року як джерело права Європейського співтовариства⁵⁹» розкриває свою суть договору та широко показує, які права має Україна. Автор детально описує та розкриває суть всіх змішаних угод, які були закладені в Угоді про партнерство та співробітництво. Тому дана стаття є актуальною для досліджуваної теми.

Журнал «Український Щорічник Європейських Інтеграційних Студій⁶⁰» є одним з небагатьох, який публікує статті, де зачіпаються різноманітні фактори європейської інтеграції. В цьому журналі можна знайти інформацію, як про вплив інтеграційних процесів на Україну так і про європейські інтеграційні процеси з різних галузей. Так, Н.Кічера та О.Сурніна-Дзюкореї в своїй статті «Україна-Європейський Союз: співпраця у форматах «Східного партнерство» та «В4+»»⁶¹ аналізують співпрацю України та ЄС у рамках Східного партнерства та Вишеградської групи. Автори дослідження аналізують основні етапи формування цих відносин, проблеми співпраці, переваги та перспективи партнерства. Автори роблять висновок, що Вишеградська група є важливим стабілізуючим елементом для України, яка зацікавлена в дружніх відносинах і взаємовигідній співпраці у сфері політики, економіки та культури.

⁵⁹ *Хорольський Р.* Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими товариствами та їх державами-членами 1994 року як джерело права Європейського співтовариства. Вісник. Академія правових наук України. 2006. №4 (47). С. 198–207.

⁶⁰ Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій [2018 – 2023].

⁶¹ *Кічер Н., Сурніна-Дзюкореї О.* Україна-Європейський Союз: співпраця у форматах «Східного партнерство» та «В4+». Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій. 2019. №2. С. 133–143.

Так, важливе значення для досліджуваної теми має Випуск III журналу «Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій⁶²». Тому що, в цьому номері зібрана велика кількість статей пов'язана з нашою темою дослідження. Стаття Л. Баранник, Т. Дулік та Т. Александрюк «Сучасні тренди європейських інтеграційних процесів та українське питання⁶³» розкриває окремі тенденції інтеграційних процесів. Аналізує еволюцію європейської інтеграції, окреслює переваги та недоліки інтеграційних процесів. Визначає роль інтеграції до ЄС для розвитку України та можливості України щодо розширення торгівлі з ЄС. Українським питанням визначено необхідність підвищення показників життя та господарювання до європейських стандартів через проведення глибоких реформ. І. Дерев'яненко в роботі «Висвітлення відносин Україна – ЄС 2000 – 2002 рр. в польських періодичних виданнях⁶⁴» досліджує тематичну складову інформаційного контенту, з'ясовує політико-медійні аспекти євроінтеграційної політики України 2000–2002 рр. Аналізує кроки України на шляху до європейської інтеграції як провідного напрямку розвитку. Встановлює, що період 2000–2002 рр. характеризується екстенсивним підходом України до євроінтеграційного процесу, коли превалював політичний символізм над практичним наповненням співробітництва з ЄС.

⁶² Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій. Випуск III. URL: <http://yearlybook-aprei.com.ua/wp-content/uploads/2020/02/Ukrayinskyj-SHHorichnyk-z-YEvropejskyh-Integracijnyh-Studij.-Vypusk-III.pdf>

⁶³ Баранник Л., Дулік Т., Александрюк Т. Сучасні тренди європейських інтеграційних процесів та українське питання. Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій. 2019. № 3. С. 29–43.

⁶⁴ Дерев'яненко І. Висвітлення відносин Україна – ЄС 2000 – 2002 рр. в польських періодичних виданнях. Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій. 2019. № 3. С. 117–126.

В.Липов у статті «Гнучка інтеграція: історичний досвід Європи для України⁶⁵» розглядає історичні типи інтеграції на європейському континенті. Акцентує увагу на впливі ціннісних характеристик національних культур. Розкриває відмінності змісту інтеграційних процесів, ініційованих «зверху» та «знизу». Представляє класифікацію її типів залежно від переговорної сили суб'єктів, що інтегруються та особливостей лідера інтеграційних процесів.

Проте, зважаючи на численні переваги періодичних видань, вони є найкращим джерелом інформації про історичний шлях України до європейської інтеграції. В них можна побачити уявлення, формат написання, яких раніше не було.

Серед *довідкових матеріалів* слід виділити сайт Міністерства соціальної політики⁶⁶, де розповідається про європейську та євроатлантичну інтеграцію. У джерелі «Про євроінтеграцію простими словами⁶⁷» можна поглибити свої знання та простежити шлях до Європи. Важливим аспектом є формування політики європейської інтеграції, яка висвітлена Ю. Палагнюк у довідковому доробку «Україна та політика європейської інтеграції⁶⁸». Зазначимо, що електронний навчальний посібник В. Корнієнко «Україна в Європі і світі⁶⁹» дає роз'яснення раннім інтеграційним процесам в Європі.

⁶⁵ Липов В. Гнучка інтеграція: історичний досвід Європи для України. Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій. 2019. № 3. С. 214 – 223.

⁶⁶Європейська та євроатлантична інтеграція. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/evropeyska-ta-evroatlantichna-integraciya.html>

⁶⁷Про євроінтеграцію простими словами. URL: <https://www.drs.gov.ua/yevrointegratsiya/pro-yevrointegratsiyu-prostymy-slovamy/>

⁶⁸Палагнюк Ю. Україна та політика європейської інтеграції. URL: <https://eugov.chmnu.edu.ua/miltymediinyiposibnyk/%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BB%D1%8C-1-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB-6-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0-%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D1%94%D0%B2/>

⁶⁹Корнієнко В. Україна в Європі і світі. URL: <https://multimedia.posibnyky.vntu.edu.ua/mm/Ukraine-EU/txt/01.html>

Отже, огляд джерел засвідчує наявність достатньо репрезентативної бази, комплексний аналіз якої дозволяє глибоко й усебічно проаналізувати історичний шлях України до ЄС. У процесі дослідницьких операцій з джерелами з'ясувалися їх наукова цінність для проблеми, що вивчається, ступінь об'єктивності вміщених фактів, відомостей. Відбір джерел провадився відповідно до мети та конкретних завдань дослідження.

1.3. Методологія та методи дослідження

З метою досягнення достовірності результатів наукового дослідження у кваліфікаційній роботі використано низку наукових підходів таких як, принцип історизму, об'єктивності, науковості, системності та комплексності тощо.

Для аналізу документів і матеріалів, оцінки подій були використані наступні універсальні методологічні принципи, як принципи історизму і об'єктивності. У межах досліджуваної теми принцип історизму дозволяє вивчити конкретно-історичні обставини, під впливом яких формувалася європейська політика влади. Принцип об'єктивності вимагав виявлення факторів та умов, що визначали європейський напрям політики.

Принцип науковості передбачає переважання об'єктивного наукового знання над певними тимчасовими кон'юнктурними інтересами тих або інших структурних складових, окремими дослідниками. Тому для дослідження проблеми обрані ті історичні факти, які дозволяють з найбільшою повнотою розкрити європейську політику України.

На принципах історизму, об'єктивності та науковості ґрунтуються принципи системності та комплексності. Принцип системності орієнтував на розкриття цілісності об'єкту, а принцип комплексності – на виявлення

внутрішніх та зовнішніх взаємозв'язків об'єкта дослідження. Автор прагнув до дотримання комплексного підходу у вивченні історичних явищ, до різнобічного відображення процесів розвитку європейської інтеграції України 1991-2013 рр.

Методологічні основи дослідження базуються на історичному, цивілізаційному, системному та структурно-функціональному підходах.

Для цивілізаційного підходу у розгляді історії європейської інтеграції характерним є акцентування уваги на факторах, що пов'язані з історичним процесом.

Системний підхід дає змогу систематизувати інформацію та знання з даної теми дослідження. Також варто відмітити, що систематизація дає конкретне відображення ситуації, яка складалася в період прагнення України до європейського простору.

Структурно-функціональний підхід дає можливість визначити функціональні обов'язки європейської політики визначеного періоду дослідження.

У дослідженні автор виділив наступні методи: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, спеціально-історичний, а також спеціально-правовий методи пізнання. Пріоритетними у дослідженні стали проблемно-хронологічний та історичний методи, що передбачають розгляд правових явищ під кутом зору об'єктивного стану розвитку європейської інтеграції України.

Проблемно-хронологічний метод варто застосувати для вивчення у хронологічній послідовності становлення та розвитку європейської політики України задля визначення хронологічної послідовності подій та прийняття різних документів.

Історико-описовий і порівняльно-історичний методи сприяли дослідженню виникнення, формування і розвитку європейської політики, визначенню ступеня їх важливості на певному історичному етапі.

У дослідженні автором застосовано низку загальнонаукових і спеціальних наукових методів, що дало можливість розкрити специфіку організаційних і структурних змін, питомі риси, особливості та характер відносин між Україною та Європейським союзом.

Наскрізне застосування в дослідженні отримали загальнонаукові методи аналізу, синтезу, а також методи порівняння та функціонального аналізу. Очевидно, що аналітичне вивчення емпіричних даних джерельної бази дослідження забезпечило приростання нового знання на основі методу синтезу. Місце історичного шляху України до європейського простору за допомогою методу аналізу. Порівняльний метод застосовувався для співставлення початкового етапу і сучасного розвитку відносин Україна – ЄС.

Серед методів конкретних наук найширше застосування у дослідженні отримали методи правознавства та історичної науки. Зокрема, формально-юридичний метод застосовувався в дослідженні для контекстного аналізу конституційних, законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів. Наскрізне застосування у дослідженні отримав історично-правовий метод, який використовується автором у процесі вивчення еволюції правового статусу, засад організації та діяльності Європейського Союзу у системі євроінтеграції України. Порівняльно-правовий (юридично-компаративний) метод використано при аналізі й співставленні поглядів учених-істориків права стосовно статусу України в ЄС визначений хронологічний період, а також при порівнянні положень конституційних і законодавчих актів України. Метод юридичної герменевтики використано для опрацювання та

інтерпретації текстів монографічних видань, наукових статей, навчальних матеріалів, що уможливило «занурення» автора у світ аргументації представників різних шкіл і методологічних напрямків, дозволило визначити їх ціннісні установки і мотиви.

У системі світоглядних принципів, якими керується автор при написанні дослідження, пріоритетом була прихильність до ідеї євроінтеграції України та прогресивного історичного розвитку, що визначило використання певної методологічної бази. Застосування наукових підходів, принципів і методів дозволило викласти досліджуваний матеріал у послідовності і логічно завершеній формі та об'єктивно відобразити процес інтеграції України в європейський простір⁷⁰.

Історико-порівняльний (історично-компаративний) метод передбачає роботу з конкретними явищами, подіями, окремими фактами історичної дійсності – зіставлення, з'ясування внутрішніх і зовнішніх зав'язків, пошук відмінностей і подібностей, дозволяє «проводити порівняння в просторі та часі». Результат цих операцій виражається у виявленні якісних характеристик досліджуваного періоду. Застосування в дослідженні порівняльно-історичного методу дозволило автору простежити характерні тенденції співпраці з країнами ЄС у контексті відновлення діяльності всієї вертикалі торгівлі.

Усебічне вивчення європейської інтеграції України стало можливим завдяки використанню загальнонаукових, конкретно-історичних, спеціально-історичних і міждисциплінарних методів дослідження.

⁷⁰Селіванов В. М. Принцип історизму у правових дослідженнях. Роль принципу історизму в наукових дослідженнях. Київ: «ДОЛЯ», 2011. 591 с.

Серед загальнонаукових методів було виділено логічний, структурно-системний, стадіально-регіональний, аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, метод зіставлення. До конкретно-історичних методів віднесено історико-генетичний та історико-типологічний. До спеціально-історичних – проблемно-хронологічний і синхроністичний. До міждисциплінарних – математично-статистичний метод.

Поетапно простежити взаємозалежність історичних реалій та конкретного впливу торгівельної та безпекової сфери допоміг логічний метод. Розглянути співпрацю в енергетичній сфері дозволив структурно-системний метод, який дав можливість розглядати об'єкт з усіма його основними рисами як єдине ціле. Стадіально-регіональний метод дав змогу розкрити процес та форми співпраці між Україною та Європейським Союзом в певному часі фрагментарно.

Метод індукції привів до певних результатів та висновків через фактичні подання процесів та явищ. Метод дедукції дозволив зробити узагальнення та висновки, засновуючись суто на попередньо наведених доказах. Метод зіставлення за допомогою залучених документальних видань дав можливість перевірити достовірність фактичного матеріалу, узагальнити висновки, які містяться у проаналізованих працях із цієї теми.

Під час розгляду європейської політики України, направленої на співпрацю має значення проблемно-хронологічний метод, який передбачає розділення широких тем на ряд вузких, кожна з яких розглядається у хронологічній послідовності. Це дало можливість показати основні структурні аспекти відносин Україна – ЄС, зробити аналіз кожної сфери діяльності в його часовій послідовності й динаміці.

Застосування синхроністичного методу дало можливість проаналізувати відносини Україна – ЄС синхронно, виділити спільне й

відмінне і зробити відповідні висновки. Щоб відобразити явище в розвитку, нами застосовано хронологічний метод, який дозволив розглянути явища та події в часовій послідовності, а також, відповідно, у русі та зміні.

Історико-генетичний метод дозволив подати точну історію явища, що вивчається. Його застосування дало можливість охарактеризувати сферу економічної, безпекової та енергетичної діяльності.

Історико-типологічний метод своєю метою ставить упорядкування об'єктів у певні типи на підставі властивих їм істотних ознак, дає змогу визначити критерії типологізації, пов'язані з головною темою праці. За допомогою історико-типологічного методу в дослідженні виділено основні аспекти «Східного партнерства».

Застосування джерелознавчих методів дослідження, таких як методи пошуку, наукової критики і типологічно-видової класифікації джерел, сприяло відтворенню реальних фактів досліджуваного періоду і дозволило врахувати й оптимально використати науковий доробок зарубіжних і сучасних істориків та політиків з питань історичного шляху України до Європейського Союзу в досліджуваний період.

Зазначені підходи, принципи та методи наукового пізнання дозволяють опанувати наявну літературу з проблеми, вивчити джерела, систематизувати й узагальнити отриману інформацію, найбільш адекватно відобразити процеси історичної сутності, що дає можливість уникнути під час дослідження суб'єктивних оцінок, залишитися на об'єктивно-науковій точці зору та забезпечує наукову достовірність результатів дослідження.

Отже, використання сукупності загальнонаукових, конкретно-історичних, спеціально-історичних, джерелознавчих та міждисциплінарних методів пізнання створює належні умови для досягнення поставленої мети. Застосовані теоретико-методологічні принципи та використані методи дали

змогу провести дослідження неупереджено, системно і комплексно, висвітлити визначені аспекти проблеми у взаємозв'язку з процесами та подіями, що відбувалися в Україні в досліджуваний період. У цілому комплексне застосування вказаних методів наукового дослідження дало можливість розкрити стан історичної складової європейської інтеграції України.

РОЗДІЛ 2

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УКРАЇНА - ЄС

Перші конкретні спроби налагодити відносини між незалежною Україною та Європейським Союзом розпочалися в грудні 1991 року. У грудні того ж року міністр закордонних справ Нідерландів, як представник приймаючої країни ЄС, офіційно визнав незалежність України зазначивши у листі від імені Європейського Союзу. З цього моменту офіційно розпочалися відносини між Україною та ЄС.⁷¹

У вересні 1993 році в Україні було відкрито Представництво Європейської Комісії. Починаючи з 1 грудня 2009 року Представництво Європейської Комісії стало Представництвом ЄС в Україні. Така трансформація сталася після ратифікації Лісабонського договору⁷², який заклав зміни в конституції ЄС⁷³.

Про наміри України розвивати відносини з Європейським Союзом вперше було заявлено в постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України»⁷⁴. Бажання України приєднатися до європейських організацій сягає 1994 року, коли уряд проголосив інтеграцію до ЄС головною метою зовнішньої політики країни.

⁷¹Історія становлення відносин Україна-ЄС. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>

⁷²The Treaty of Lisbon. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-of-lisbon>

⁷³Treaty of Lisbon. URL: <https://www.parlamento.pt/sites/EN/ForeignAffairs/Paginas/TreatyofLisbon-2.aspx>

⁷⁴Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>

До 1994 року мало що було зроблено, оскільки Київ прислухався до думки Росії, яка залишалася його головним торговим партнером і постачальником природного газу та викопного палива.

Наступним етапом та правовою основою відносин між Україною та ЄС є «Угода про партнерство та співробітництво»⁷⁵ від 16 червня 1994 р., яка стала основою для співпраці в багатьох політичних, економічних та гуманітарних питаннях. У документі наголошується на необхідності вдосконалення державного управління та забезпечення свободи преси та громадянських прав. Структура політичної дискусії скромна: щорічні зустрічі «трійки» ЄС з українськими лідерами та декілька міжміністерських консультацій. Угода про партнерство та співробітництво 1994 року набула чинності в 1998 році та закінчилася в 2008 році.

Угода про партнерство та співробітництво є джерелом норм у правопорядках чотирьох типів: 1) міжнародного публічного права; 2) права кожного з Європейських співтовариств; 3) права кожної з держав-членів ЄС; 4) права України. Статус норм «Угоди про партнерство та співробітництво» у кожному з цих правопорядків визначається його нормами. Укладені Співтовариством міжнародні договори «є обов'язковими для інституцій Співтовариства і для держав-членів»⁷⁶.

Відповідно до статті 6 Угоди про партнерство та співробітництво сторони встановлюють між собою регулярний політичний діалог, який вони мають намір розвивати та поглиблювати. Він супроводжуватиме та

⁷⁵Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text

⁷⁶Хорольський Р. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами 1994 року як джерело права Європейського співтовариства. Вісник Академії правових наук України. Вип. 4 (47). 2006. С. 198-207.

зміцнюватиме відносини співпраці між Співтовариством та Україною, підтримуватиме політичні та економічні зміни, що відбуваються в країні, та сприятиме створенню нових форм співпраці.

Між Україною та ЄС триває політичний діалог, який включає в себе:

- зміцнення відносин України зі Співтовариством, а отже, і зі співтовариством демократичних держав. Економічне зближення завдяки цій Угоді призведе до тісніших політичних зв'язків;
- сприятиме подальшому узгодженню поглядів на міжнародні проблеми, що становлять спільний інтерес, тим самим посилюючи безпеку та стабільність;
- передбачатиме, що Сторони намагатимуться співпрацювати у питаннях, пов'язаних із зміцненням стабільності та безпеки в Європі, повагою до демократичних принципів, повагою та заохоченням прав людини, зокрема прав етнічних меншин, та, у разі необхідності, проводити консультації щодо пов'язаних питань⁷⁷.

Так, «Угоди про партнерство та співробітництво» 1994 року започаткувала старт відносин Україна – ЄС. Розвиток відносин відбувався на багатьох рівнях, які давали можливість розвивати країну на всіх фронтах, економічному, політичному та культурному.

Наступним кроком у розвитку відносин став перший саміт Україна – ЄС, 5 вересня 1997 року, який відбувся в Києві. Українську делегацію очолював Президент України Леонід Кучма. Делегацію ЄС представляли Президент Європейської Ради Жан-Клод Юнкер і Президент Європейської Комісії Жак Сантер.⁷⁸

⁷⁷Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text

⁷⁸Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes>

Під час зустрічі було підтверджено європейський вибір України відповідно до «Угоди про партнерство та співробітництво» між Україною та Європейським Співтовариством та їх державами-членами, підписаної у 1992 році. Обговорено спільну правову та договірну базу відносин та шляхи поглиблення економічного співробітництва.

На полях саміту було підписано угоду між Європейським співтовариством вугілля та сталі та українським урядом про торгівлю сталеву продукцією. Так, щороку проводяться саміти Україна-ЄС, під час яких обговорюються актуальні питання євроінтеграції України.

16 жовтня 1998 р. у Відні відбувся другий саміт Україна-Європейський Союз. Українську делегацію очолив Президент України Леонід Кучма. Європейську делегацію представляли Президент Європейської Ради Віктор Кліма, Президент Європейської Комісії Жак Сантер та Генеральний секретар Європейської Ради.

Лідери охарактеризували співпрацю між Україною та ЄС як «унікальне та стратегічне партнерство» та обговорили низку питань співпраці у сфері зовнішньої політики та політики безпеки. Україна вперше заявила про бажання взаємодіяти з Європейським Союзом на основі відповідних прав, і ЄС врахував відповідні положення Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу⁷⁹, затвердженої Європейським Союзом та Указом Президента України від 11 червня 1998 року⁸⁰.

23 липня 1999 року в Києві розпочалася робота над запровадженням механізму вільної торгівлі між Україною та ЄС. Зокрема, рішення

⁷⁹Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>

⁸⁰ Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes>

зосереджено на усуненні торгових та інвестиційних бар'єрів. Європейська сторона привітала підписання рамкової угоди INOGATE⁸¹ та ініціативу України щодо організації Балто-Чорноморського саміту, вважаючи це внеском України у розвиток регіонального співробітництва.

Україна та ЄС підтвердили свою відданість виконанню меморандуму G7 щодо закриття Чорнобильської АЕС для забезпечення розвитку ефективної та екологічно чистої енергетики в Україні.

15 вересня 2000 року в Парижі Україна оголосила про хід реалізації стратегії інтеграції України до ЄС, зокрема про прийняття Національної програми інтеграції України до ЄС⁸².

ЄС підтримує намір України наблизити систему стандартів оцінки у сфері торгівлі до системи ЄС та вітає цілеспрямоване виконання Україною вимог Угоди СОТ щодо технічних бар'єрів у торгівлі.

11 вересня 2001 року під час переговорів у Ялті Україна та Європейський Союз домовилися вдосконалити законодавчу базу України у сфері ЗМІ, безпеки та умов праці журналістів газета. Було наголошено на здатності проводити об'єктивні розслідування злочинів проти журналістів. ЄС запевнив, що й надалі підтримуватиме зусилля України щодо розвитку вільних і незалежних ЗМІ.

«ЄС вітає урядову програму економічних реформ і закликає до подальших заходів у сферах оподаткування, стандартизації, конкурентної політики та державної допомоги, а також до продовження широкомасштабної

⁸¹Національний план дій INOGATE для України Технічна допомога Держенергоефективності у перенесенні правових актів ЄС з енергетичного маркування та екодизайну в українське законодавство. URL: https://sae.gov.ua/sites/default/files/INOGATE_2016.pdf

⁸²Програма інтеграції України до Європейського Союзу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00#Text>

приватизації за прозорих ринкових умов⁸³», – зазначили в Міністерстві закордонних справ України.

Сторони домовилися спільно боротися з організованою злочинністю, відмиванням грошей, торгівлею наркотиками та зброєю, а також тісно співпрацювати у питаннях нелегальної міграції, надання притулку, контрабанди та торгівлі людьми.

4 липня 2002 року ЄС закликав до продовження реформ в енергетичному секторі України, включаючи приватизацію у секторі виробництва та розподілу енергії, а також реформи у вугільній галузі та створення трьох робочих груп Україна – ЄС у сфері виробництва та розподілу енергії.

Сторони домовилися посилити співпрацю у сфері транспорту. ЄС особливо вітає приєднання України до міжнародних договорів Європейської організації з безпеки польотів (Євроконтроль)⁸⁴ і підтримує реєстрацію України як члена Єдиного авіаційного органу (JAA).

7 жовтня 2003 року Україна та ЄС обговорили ініціативу «Розширена Європа – сусідство» та погодилися, що низка нових можливостей та пов'язаних інструментів допоможе Україні розширити її участь у внутрішньому ринку ЄС⁸⁵.

Щорічні зустрічі Україна — ЄС в рамках Ради з питань співробітництва, розглядають стан виконання пріоритетів, визначених на попередньому засіданні, затверджують пріоритетні напрями двосторонньої

⁸³Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes>

⁸⁴Спеціальна Угода між Державною авіаційною службою України та Європейською організацією з безпеки аеронавігації щодо надання ЄВРОКОНТРОЛЕМ підтримки у відновленні можливостей України у галузі авіації. URL: https://docs.dtkr.ua/doc/944_001-23

⁸⁵Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes>

угоди про співпрацю в рамках виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС на наступному етапі.

Співпраця буде зосереджена на реалізації Плану дій ЄС, ухваленого Радою та ухваленого Україною. Це включатиме підготовку програми, проведення моніторингу та оцінки, визначення щорічних пріоритетних сфер. Пріоритетними напрямками діяльності у сферах юстиції та внутрішніх справ є переговори щодо угод про реадмісію, зміцнення управління кордоном, включаючи розвиток прикордонної інфраструктури, питання міграції, реформування правосуддя, верховенство права, боротьба з організованою злочинністю в усіх сферах, а також боротьба з тероризмом. Сторони також обговорять питання розширення ЄС, зокрема візові питання. Наближення українського законодавства до норм і стандартів ЄС є ключовим завданням і буде відображено в технічній допомозі ЄС.

Окрім співпраці у сфері ядерної безпеки, сторони мають намір зосередити свою роботу переважно на реалізації Кіотського протоколу⁸⁶. Співпраця також стосуватиметься питань, пов'язаних із погіршенням екологічного середовища Дунаю та Чорного моря, зокрема очищення стічних вод.

Співробітництво у сфері транспорту передбачатиме подальшу інтеграцію транспортної інфраструктури України, особливо портів, до європейської транспортної мережі в рамках Транс'європейського транспортного коридору, Транс'європейського Чорноморського судноплавного простору PETRA та TRASECA.

⁸⁶Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text

Для належного вирішення всіх питань у пріоритетних сферах співпраці та в контексті розширення ЄС особливо важливим буде зміцнення регіонального та транскордонного співробітництва.

8 липня 2004 року в Гаазі (Нідерланди) відбувся 8-й саміт Україна – ЄС. Це перший саміт після завершення найбільшої хвилі розширення в історії ЄС.

Під час саміту обговорювалися питання внутрішнього розвитку України та Європейського Союзу, стан та перспективи поглиблення співпраці між Україною та ЄС у сфері торгівлі та економіки, безпеки, а також юстиції та внутрішніх справ⁸⁷.

У рамках саміту було підписано Угоду про участь України в поліцейській місії ЄС у Македонії та ухвалено План дій Україна – ЄС щодо співпраці у сфері науки і технологій. Під час саміту обговорили перспективи відносин між Україною та ЄС у рамках імплементації Європейського Союзу, зокрема підготовку Плану дій Україна – ЄС.

Українська сторона чітко заявила, що головною метою цього плану дій є не лише систематизація існуючих сфер співпраці з ЄС, а й утримання доданої вартості та відкриття реальних перспектив відкриття для України чотирьох свобод - вільний рух товарів, послуг, капіталів і людей⁸⁸.

Україна також зазначає, що пропозиція Єврокомісії про укладення Угоди про європейське сусідство, яка замінить Угоду про партнерство та співробітництво, наразі не відповідає інтересам нашої держави.

Важливими питаннями у сфері торгівлі, які сторони визначили на саміті як пріоритетні, були:

⁸⁷ Євробюлетень.URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/200407_uk.pdf

⁸⁸ Там само.

– надання українській економіці ринкового⁸⁹ статусу в рамках антидемпінгового законодавства Європейського Союзу Європа;

– Сторони вирішили, що цей статус буде надано Україні, щойно будуть виконані необхідні умови (потрібно ще вирішити питання втручання держави в процес оцінки в деяких секторах, а також певні аспекти законодавства про банкрутство);

– розглядає невирішені питання двосторонньої торгівлі, включаючи поступове скасування експортних мит на металобрухт і усунення дискримінації в автомобільному секторі.

Дискусії на саміті підтвердили важливість, яку сторони надають поглибленню співпраці між Україною та ЄС для посилення стабільності, безпеки та процвітання на європейському континенті та уникнення появи нових ліній розмежування.

21 лютого 2005 року на позачерговому засіданні Ради з питань співробітництва Україна – ЄС у Брюсселі було підписано План дій Україна – ЄС⁹⁰. Цей План розроблено на основі Угоди про партнерство та співробітництво, яка враховує положення Європейської політики сусідства та встановлює вичерпний перелік пріоритетів як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні поза рамками Угоди про партнерство та співробітництво.

План дій Україна – ЄС спрямований на зміцнення політичних, безпекових, економічних і культурних відносин, включаючи транскордонне співробітництво та спільну відповідальність за запобігання та вирішення конфліктів.

⁸⁹Україна нарешті стала ринковою. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2005/12/30/3044718/>

⁹⁰ Плани дій Ради Європи для України. URL: <https://coe.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/plani-dij-radi-yevropi-dlya-ukrayini>

Серед пріоритетів, визначених у Плані, є такі:

- Продовження зміцнення стабільності та ефективності інститутів для забезпечення демократії та верховенства права;
- Проведення демократичних президентських і парламентських виборів в Україні відповідно до стандартів ОБСЄ;
- Повага до свободи преси та свободи вираження поглядів;
- Розвиток можливостей для подальших консультацій між Україною та ЄС у сфері врегулювання кризових ситуацій;
- Розширення співпраці у сфері роззброєння та нерозповсюдження;
- Поглиблення співпраці з питань спільної політики сусідства та регіональної безпеки, зокрема, щодо розробки ефективного вирішення Придністровського конфлікту в Молдові, включаючи врегулювання кордону;
- Вступ України до СОТ;
- Поступове усунення обмежень та нетарифних бар'єрів, що перешкоджають двосторонній торгівлі, та проведення необхідних регуляторних реформ;
- Покращення інвестиційного клімату шляхом забезпечення недискримінаційних, прозорих та передбачуваних умов торгівлі, спрощення адміністративних процедур та боротьби з корупцією;
- Податкова реформа, вдосконалення функцій податкового адміністрування, ефективне використання державних коштів;
- Ініціювати конструктивний діалог щодо спрощення візового режиму між Україною та ЄС у рамках підготовки до майбутніх переговорів про укладення угоди про спрощення візового режиму, враховуючи необхідність досягнення прогресу в поточних переговорах;
- Поступово наближати українське законодавство, правила та стандарти до законодавства, правил та стандартів ЄС;

- Розбудова спроможності адміністративних та судових органів влади;
- Сприяння діалогу з питань зайнятості та просування ініціатив відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво з метою забезпечення відсутності дискримінації за національною ознакою у ставленні до трудових мігрантів;
- Повна імплементація Меморандуму про взаєморозуміння щодо закриття Чорнобильської АЕС, включаючи завершення будівництва та експлуатацію реакторів Х2/Р4 відповідно до міжнародно визнаних стандартів ядерної безпеки та міжнародних дозволів⁹¹.

Слід зазначити, що відповідно до місії Плану дій Україна – ЄС щодо забезпечення ефективності боротьби з корупцією на Головне управління державної служби України покладено на ключову роль у сприянні прозорості та підзвітності широкої громадськості.

Загалом План дій Україна – ЄС сприятиме та підтримуватиме мету України щодо глибшої інтеграції в європейські економічні та соціальні структури. План дій Україна – ЄС розрахований на три роки.

Прогрес у виконанні визначених пріоритетів контролюватимуть агентства, створені відповідно до правил Угоди про партнерство та співробітництво.

Наближення законодавства України до норм і стандартів ЄС є «ключовою» умовою інтеграції України до Європейського співтовариства.

Успіх процесу адаптації вимагає не лише внесення змін до законодавства у сферах, визначених пріоритетними у спільних українсько-європейських угодах, а й повного прийняття принципів, концепцій, критеріїв,

⁹¹ Плани дій Ради Європи для України. URL: <https://coe.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/plani-dij-radi-yevropi-dlya-ukrayini>

доктрин і правових концепцій, які є основою всього, що досягла європейська спільнота.

Частина критеріїв членства в ЄС пов'язана з адміністративним ресурсом – у зв'язку з цим стандарти встановлені в шести сферах, включно з державною службою. Це пояснюється тим, що системи державної служби в різних країнах відрізняються, але є деякі основні цінності та їх визначення після вступу до ЄС⁹².

27 жовтня 2006 року в Гельсінкі відбувся 10-й саміт Україна – ЄС. Зокрема, сторони позитивно оцінили прогрес, досягнутий у виконанні Меморандуму про взаєморозуміння щодо співпраці в енергетичній сфері. Наголошено на необхідності посилення безпеки енергопостачання в Україні та транспортування газу на ринок ЄС⁹³.

Сторони домовилися продовжити реалізацію проектів розвитку енергетичної інфраструктури у співпраці з Європейським інвестиційним банком та Європейським банком реконструкції та розвитку для підвищення прозорості транскордонних енергетичних потоків, ефективності газової інфраструктури та внутрішнього енергетичного вдосконалення, облік споживання та підключення до електричних мереж.

ЄС привітав намір України виконати необхідні умови для приєднання до Договору про Енергетичне Співтовариство⁹⁴.

У 2007 році українські та європейські лідери підтвердили намір і надалі розвивати співпрацю, спрямовану на вирішення регіональних конфліктів та нерозповсюдження зброї масового знищення, переважно в рамках Ініціативи

⁹²Відносини між Європейським Союзом та Україною. URL: <https://dobrada.gov.ua/eurounion/vdnosini-mzh-yevropeyskim-soyuzom-ta-ukrayinoyu/>

⁹³ Євробюлетень. №10. Київ. 2006. С.28.

⁹⁴Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes>

Глобального партнерства з протидії розповсюдженню ядерної зброї та зброї масового ураження, боротьби з тероризмом, запобігання надзвичайним ситуаціям, знищення стрілецької зброї, легких озброєнь та застарілих і надлишкових боєприпасів.

9 вересня 2008 р. у Парижі європейська сторона привітала Україну зі вступом до СОТ та високо оцінила прогрес, досягнутий у здійсненні економічних реформ.

Лідери наголосили, що політична стабільність в Україні, конституційна реформа, зміцнення верховенства права, в тому числі в інвестиційному секторі, і повне дотримання зобов'язань перед СОТ є необхідними умовами для продовження реформування та поглиблення відносин між Україною та ЄС.

У травні 2009 року ЄС запустив ініціативу «Східне партнерство»⁹⁵, яка стала східноєвропейським виміром політики сусідства ЄС щодо шести країн (Україна, Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова). Поява «Східного партнерства» формалізувала чітке розмежування європейських сусідів ЄС і сусідів Європи (Північної Африки та Близького Сходу), які навіть з формальної точки зору не мають права претендувати на членство в ЄС. Установчі документи «Східного партнерства» (зокрема, Спільна декларація⁹⁶ Празького саміту від 7 травня 2009 р.) містять положення про взаємодоповнюваність Ініціативи у двосторонніх відносинах між ЄС та країнами-партнерами⁹⁷.

Ініціатива «Східне партнерство» у відносинах з країнами-партнерами також запроваджує інноваційні положення порівняно з класичною ЄПС, такі

⁹⁵ Eastern Partnership. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eastern-partnership_en

⁹⁶ Спільна заява Саміту Східного партнерства у Празі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_437#Text

⁹⁷ Історія Східного партнерства. URL: <http://eap-csf.org.ua/pro-nas/pro-skhidne-partnerstvo/>

як підписання угод про асоціацію з ЄС, зокрема створення зони вільної торгівлі та встановлення безвізового режиму⁹⁸.

Започаткування «Східного партнерства» призвело до розбіжності у зовнішньополітичному підході ЄС до відносин з південними та східними сусідами, які раніше перебували в умовах, подібних до зовнішньої політики Європи щодо сусіднього регіону. З точки зору України, це крок у правильному напрямку, оскільки всі її східні сусіди є європейськими країнами і можуть подати заявку на членство в ЄС, якщо відповідають відповідним критеріям.

Стратегічний інтерес України у Східному партнерстві полягає в тому, щоб запропонувати зацікавленим країнам-партнерам перспективу членства в ЄС і таким чином перетворити ініціативу на зв'язок із політикою розширення ЄС⁹⁹.

Багатосторонній аспект «Східного партнерства» діє на чотирьох рівнях:

- зустрічі глав держав і урядів Східного партнерства (кожні два роки);
- Саміти, які проводилися: Установчий саміт – 7 травня 2009 р. у Празі; другий саміт – 29-30 вересня 2011 р. у Варшаві; третій саміт – 28-29 листопада 2013 р. у Вільнюсі.¹⁰⁰

⁹⁸Ініціатива ЄС «Східне Партнерство». URL: <https://mms.gov.ua/mizhnarodne-spivrobotnictvo/evropejska-integraciya/iniciativa-yes-shidne-partnerstvo>

⁹⁹Ініціатива ЄС «Східне партнерство». URL: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=369&language=uk>

¹⁰⁰Ініціатива ЄС «Східне партнерство». URL: <http://www.center.gov.ua/component/k2/item/3440%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0-%D1%94%D1%81-%D1%81%D1%85%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B5-%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE>

- зустрічі міністрів закордонних справ держав-членів ЄС і країн-партнерів, які ознайомлюються з досягнутим прогресом і встановлюють політичні орієнтири (щорічно)¹⁰¹;
- чотири тематичні платформи відповідно до основних напрямків співпраці:
 1. «Демократія, належне врядування та стабільність»;
 2. «Економічна інтеграція та наближення до політики ЄС»;
 3. «Енергетична безпека»;
 4. «Міжлюдські контакти»¹⁰².

У рамках багатостороннього аспекту також організовуються наступні заходи: Неформальний діалог на рівні міністрів закордонних справ і промисловості країн-партнерів та комісарів ЄС з питань багатосторонньої галузевої співпраці та спільних ініціатив розвитку. Для широкої участі громадськості в роботі організовуються форуми громадянського суспільства.

Метою Форуму є розвиток зв'язків між громадськими організаціями та сприяння їхньому діалогу з державними органами. Діє за принципами вищезазначених тематичних платформ і отримує фінансову підтримку Європейської Комісії. У кожній країні-партнері створено національні форумні платформи.

Українська національна платформа Форуму об'єднує понад 150 громадських організацій України; Парламентський аспект забезпечує

¹⁰¹Ініціатива ЄС «Східне партнерство». URL: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=369&language=uk>

¹⁰²Ініціатива ЄС «Східне Партнерство». URL: <https://mms.gov.ua/mizhnarodne-spivrobotnictvo/evropejska-integraciya/iniciativa-yes-shidne-partnerstvo>

Парламентська асамблея Євронест, в якій Україну представляє постійна делегація Верховної Ради України¹⁰³.

Двосторонній вимір Східного партнерства. ЄС вважає Східне партнерство невід'ємною частиною Європейської політики сусідства, яка, у свою чергу, формує рамкову політику ЄС щодо сусідніх країн. Іншими словами, з точки зору ЄС, сукупність двосторонніх відносин між Україною та ЄС (та іншими східними партнерами) становить двосторонній вимір Східного партнерства.

Враховуючи, що Східне партнерство базується на основних досягненнях, яких Україна досягла у відносинах з ЄС на момент заснування ініціативи (переговорний процес укладення угоди про асоціацію, безвізовий діалог тощо), наша держава вважає, що Східне партнерство є не політичною структурою, а доповненням до більш амбітного двостороннього формату у відносинах з ЄС. Тому безумовним пріоритетом України є розвиток відносин з ЄС у двосторонньому форматі, а Східне партнерство розглядається насамперед як багатосторонній діалоговий форум щодо впровадження реформ та відносин з ЄС¹⁰⁴.

Україна підтримує підхід до подальшого розвитку «Східного партнерства» з урахуванням особливостей двосторонніх відносин ЄС з країнами-партнерами, їхніх пріоритетів і потреб, а також прогресу на шляху реформ.

У цьому контексті Україна залишається відданою продовженню масштабних перетворень, визначених шляхом до європейської інтеграції, який закріплений у Конституції України, особливо у сфері правосуддя та

¹⁰³Ініціатива ЄС «Східне партнерство». URL: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=369&language=uk>

¹⁰⁴Східне партнерство. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/shidne-partnerstvo>

боротьби зі злочинністю, а також зміцнення демократичних принципів і подяка ЄС за його фінансову підтримку та досвід¹⁰⁵.

У вересні 2011 року Варшавський саміт зблизив східноєвропейських партнерів ЄС і погодив амбітний порядок денний на майбутнє¹⁰⁶. У цьому контексті вони наголосили на необхідності виконання узгоджених зобов'язань, особливо щодо політичних, економічних та соціальних реформ. Учасники саміту підтвердили важливість, яку вони надають «Східному партнерству» на основі спільних інтересів і зобов'язань, а також спільної власності, відповідальності, відмінностей і підзвітності.

Партнерство ґрунтується на відданості принципам міжнародного права та фундаментальним цінностям, включаючи демократію, верховенство права та повагу до прав людини та основних свобод, а також економічних ринків, сталого розвитку та належного управління.

Усі країни-учасниці «Східного партнерства» зобов'язуються поважати ці цілі та принципи міжнародного права через відповідні міжнародні інструменти, і кожна держава-член ЄС також зобов'язується поважати ці цілі та принципи міжнародного права через відповідні міжнародні інструменти.

Визнаючи та схвалюючи досягнутий прогрес, вони також нагадують нам, що ще багато чого належить зробити, щоб подолати поточні виклики демократії, повазі до основних свобод і верховенству права.

У цьому контексті учасники Саміту підкреслили, що прогрес у дотриманні цих спільних цінностей зумовлений, зокрема, посиленням

¹⁰⁵ Коментар МЗС у зв'язку зі схваленням Радою ЄС Висновків щодо ініціативи ЄС «Східне партнерство». URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-u-zvyazku-zishvalennyam-radoyu-yes-visnovkiv-shchodo-iniciativi-yes-shidne-partnerstvo>

¹⁰⁶ На саміті «Східного партнерства» у Варшаві Україну вітають і застерігають. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24344293.html>

ефективності та незалежності судової системи; ефективна боротьба з корупцією та здійснення адміністративної реформи¹⁰⁷.

Транспортна рада «Східного партнерства» була створена в жовтні 2011 року¹⁰⁸ і діє в рамках платформи «Економічна інтеграція та наближення до політики ЄС».

Комунікацією Європейської Комісії «ЄС та сусідні регіони: оновлений підхід до співробітництва у сфері транспорту» 2011 року визначені основні напрями співробітництва ЄС з сусідніми регіонами, а саме:

- розширення внутрішнього авіаційного ринку ЄС та загальноєвропейського повітряний простір у бік сусідніх регіонів;
- лібералізація морського транспорту. У довгостроковій перспективі планується включити сусідні країни до «Зеленого поясу» вільного морського руху в Європі та на європейських кордонах;
- створити ефективну та сталу систему внутрішнього водного транспорту;
- підвищити ефективність автомобільного транспорту шляхом спрощення адміністративних процедур на кордоні, вирішення проблеми заторів, підвищення безпеки дорожнього руху та дотримання міжнародних стандартів технічної безпеки та захисту навколишнього середовища;
- розглядає питання доступу до ринку автомобільного транспорту;
- розвиток залізничної інфраструктури та спрощення процедур перетину кордону для залізничного транспорту, особливо на шляху Азія-Європа;

¹⁰⁷Спільна Декларація Саміту «Східного партнерства», Вільнюс, 28-29 листопада 2013 року

¹⁰⁸Співробітництво у сфері транспорту. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/transport>

- розвивати мережі транспортної інфраструктури за межами ЄС шляхом визначення транспортних маршрутів, пріоритетних проектів та джерел фінансування¹⁰⁹.

Для просування проектів, що становлять спільний інтерес, можуть бути використані як існуючі (Neighborhood Investment Facility - NIF, Connecting Europe Facilities (CEF)), так і нові фінансові інструменти.

У 2013 році прийнято Регламент (ЄС) 1315/2013¹¹⁰ Європейського Парламенту і Ради від 11 грудня 2013 року про Керівні принципи Союзу для розвитку Транс'європейської транспортної мережі.

9 жовтня 2013 року місто Люксембург прийняло спільну декларацію «Майбутня співпраця у сфері транспорту в рамках Східного партнерства», яка затвердила карту регіональної транспортної мережі «Партнерства»¹¹¹.

У напрямку території України проходять 2 коридори:

- Коридор Рейн-Дунай проходить у сполученні через водні шляхи Майну та Дунаю, з важливим відгалуженням від Мюнхена до Праги, Жиліни, Кошице та до українського кордону;

- Середземноморський коридор, який пролягає від Піренейського півострова у напрямку Угорсько-Українського кордону.

Пріоритети співпраці у транспортній групі «Східного партнерства»:

1) розвиток транспортної мережі у формі інтегрованих транспортних коридорів, а також «пожвавлення сполучень», які вже реально втрачені через припинення співробітництва в рамках транс'європейських транспортних коридорів;

¹⁰⁹ Східне партнерство. URL: <https://mtu.gov.ua/content/shidne-partnerstvo.html>

¹¹⁰ Regulation (EU) No 1315/2013 of the European Parliament and of the Council. URL: <https://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?Uri=OJ:L:2013:348:FULL:EN:PDF>

¹¹¹ Там само.

- 2) буде виділено аналіз «вузьких місць» національної транспортної мережі, поєднаної з мережею TEN-T, підготовку та визначення пріоритетів інфраструктурних проектів для реалізації субсидій ЄС;
- 3) включення внутрішніх водних шляхів України (Дніпро, Південний Буг та українська ділянка Дунаю) до регіональної мережі TEN-T (Додаток А).

Відповідно до домовленостей, зафіксованих у Спільній декларації Міністрів транспорту країн-членів ЄС та країн Східного партнерства «Майбутнє співробітництво у сфері транспорту в рамках Східного партнерства»¹¹² українською стороною проводиться робота щодо включення внутрішніх водних шляхів України до регіональної мережі TEN-T¹¹³ (пропозиція української сторони щодо включення була підготовлена відповідно до критеріїв та вимог, визначених у розділі 2 (статті 14-16) Регламенту (ЄС) No 1315/2013¹¹⁴ Європейського Парламенту та Ради від 11.12.2013).

Отже, перший Транспортний Діалог високого рівня Україна – ЄС став важливим кроком на шляху поглиблення відносин у сфері транспорту між ЄС та Україною¹¹⁵.

22 листопада 2010 року в Брюсселі відбувся 14-й саміт Україна-ЄС¹¹⁶. Сторони привітали реалізацію плану дій щодо лібералізації візового режиму для України, а також підтвердили спільну відданість створенню глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС з метою виходу

¹¹² Спільна Декларація Міністрів «Майбутнє транспортного співробітництва між ЄС та країнами Східного партнерства».2013

¹¹³ Commission staff working document. The planning methodology for the Trans-European transport network (TEN-T). URL: https://mtu.gov.ua/files/TEN-T_planning_methodology.pdf

¹¹⁴ Regulation (EU) No 1315/2013 of the European Parliament and of the Council. URL: <https://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?Uri=OJ:L:2013:348:FULL:EN:PDF>

¹¹⁵ Східне партнерство. URL: <https://mtu.gov.ua/content/shidne-partnerstvo.html>

¹¹⁶ Євробюлетень.№12. Київ. 2010. С.28.

України на внутрішній ринок ЄС. Лідери ЄС привітали підписання Україною Протоколу про приєднання до Договору про Енергетичне співтовариство¹¹⁷.

Під час саміту було підписано протокол про угоду про співпрацю та партнерство між Україною та Європейським Співтовариством та їх державами-членами щодо Рамкової угоди між Україною та Європейським Співтовариством про Загальні принципи участі України в програмах співтовариства, зокрема: бізнес, енергетика, інформація, ЗМІ, технології.

Сторони обговорили дотримання прав людини, основних свобод, демократичних цінностей та верховенства права, заснованого на незалежному та неупередженому судочинстві.

Вони особливо підкреслили важливість свободи преси та підтвердили необхідність подальшого зміцнення демократичного розвитку в Україні, особливо права голосу.

Європейська сторона закликає українську владу провести широку та комплексну конституційну реформу у тісній співпраці з Венеціанською комісією Ради Європи.

19 грудня 2011 року сторони досягли згоди щодо повного тексту Угоди про асоціацію та підкреслили її особливу важливість для нового етапу розвитку відносин між Україною та ЄС. Також було досягнуто прогресу в реалізації Плану дій щодо лібералізації візового режиму, і ЄС підтвердив свою спільну прихильність безвізовому режиму з Україною. Підтверджується прихильність до верховенства права, включаючи незалежність судової системи, визнання цього принципу як основи Угоди про асоціацію та

¹¹⁷ Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a27#Text

виклики в цій сфері Також було підкреслено необхідність термінових дій, особливо шляхом поглиблення судової реформи.

У контексті парламентських виборів в Україні 28 жовтня 2012 р. обговорювалась необхідність повного виконання рекомендацій ОБСЄ/БДПЛ, спрямованих на усунення недоліків, виявлених під час виборів. Сторони підтвердили подальшу підтримку роботи моніторингової місії Європарламенту в Україні, особливо щодо судових справ, які викликають усе більше занепокоєння. Україна забезпечує готовність до оперативного виконання рішень Європейського суду з прав людини та рекомендацій Ради Європи щодо умов утримання ув'язнених та надання їм медичної допомоги.

25 лютого 2013 року на саміті Україна-ЄС¹¹⁸ сторони обговорили питання судової реформи в Україні та привітали прийняття нового Кримінально-процесуального кодексу та нового закону про визнання переговорів, а також встановлення національного превентивного механізму проти катувань. Було схвалено новий закон про свободу зібрань і визнано важливість конституційної реформи для створення системи стримувань і противаг щодо свободи зібрань і ЗМІ.

ЄС визнає надійність України як транзитної країни та наголошує на важливості української газотранспортної системи для транспортування газу до країн-членів ЄС, у яких вона буде сприяти подальшій модернізації.

¹¹⁸Спільна заява шістнадцятого саміту Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%84%D0%A1%20%D1%96%20%D0%9D%D0%90%D0%A2%D0%9E/%D0%94%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D1%81%D0%B0%D0%BC%D1%96%D1%82%D1%96%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0-%D0%84%D0%A1/zayava-samit-2013.pdf>

Отже, становлення та розвиток відносин Україна – ЄС є досить тривалим та продуктивним. Адже з кожним роком країна все більше і більше показує свої прагнення вступити в Європейський Союз задля покращення умов проживання людей та розвитку країни в цілому. Так, регулярні зустрічі на самітах показують плідну роботу у впровадженні європейських стандартів в Україні.

РОЗДІЛ 3

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНА – ЄС В РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ

Економічна інтеграція України до європейського ринку. Інтеграція України до ЄС є доволі непростим питанням, адже вона відбувається досить тривалий період, хоча й зрозуміло, що цей процес не може проходити швидко¹¹⁹. Інтеграційний вибір будь-якої країни має щонайменше три аспекти: правовий, економічний, політичний. Для України ці три аспекти мають особливе значення¹²⁰.

Так, на початку 1993 року Україну включено в систему загальних преференцій ЄС, завдяки чому більшість українських товарів отримала безмитний доступ на ринок ЄС або для них встановлювалося мінімальне мито¹²¹. 5 травня 1993 року підписана угода між Європейськими співнотами та Україною про торгівлю текстильними виробами¹²². У наступному році між Україною та Європейським Союз була підписана Угода

¹¹⁹ *Кваша О.С., Синякова А.В.* Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах. Ужгород: Науковий вісник Ужгородського національного університету. Вип. 23. Ч. 1. 2019. С. 112-117.

¹²⁰ *Деліні М.М.* Проблеми інтеграції України в світове співтовариство в сучасних умовах. URL: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/12.pdf>

¹²¹ *Віднянський С.* Європейська політика України: основні етапи, проблеми та перспективи реалізації. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Vidnianskyi_S/Yevropeiska_polityka_Ukrainy_osnovni_etapy_problemy_ta_perspektyvy_realizatsii.pdf

¹²² Угода між Європейським Співтовариством та Україною про торгівлю текстильною продукцією. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU93418>

про партнерство та співробітництво¹²³, яка дала подальший поштовх для розбудови відносин.

1 червня 1995 року відбувалась зустріч Президента України Леоніда Кучми з Президентом Європейської Комісії Жаком Сантером. У Брюсселі було підписано Тимчасову угоду про торгівлю та питання¹²⁴, пов'язані з торгівлею, що мала застосовуватися до набрання чинності Угодою про партнерство та співробітництво.

На засіданні Спільного комітету Україна – ЄС на початку травня 1996 році було обговорено питання надання Україні статусу країни з перехідною економікою. А вже у червні 1996 року Україна набула статусу країни з перехідною економікою¹²⁵.

6 грудня 1996 року ЄС прийняв План дій стосовно України та висловив готовність розвивати і посилювати політичні і економічні відносини з Україною¹²⁶.

17-18 квітня 1997 року на засіданні Спільного комітету Україна-ЄС було обговорено проблеми торгово-економічного співробітництва. 15 липня 1997 підписано Угоду між Європейським Співтовариством по вугіллю та сталі та Урядом України про торгівлю сталеливарними виробами¹²⁷.

23 липня 1999 року в Києві розпочалася робота над запровадженням механізму вільної торгівлі між Україною та ЄС. Зокрема, рішення

¹²³Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text

¹²⁴Про затвердження Тимчасової Угоди про торгівлю та питання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103/95#Text>

¹²⁵ЄС надає Україні статус ринкової економіки. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/937543.html>

¹²⁶Представництво Європейського Союзу в Україні. URL: https://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/eu_ukraine/chronology/index_uk.htm

¹²⁷ Угода між Урядом України та Європейським Співтовариством про торгівлю деякими сталеливарними виробами. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_587#Text

зосереджено на усуненні торгових та інвестиційних бар'єрів. Європейська сторона привітала підписання рамкової угоди INOGATE¹²⁸ та ініціативу України щодо організації Балто-Чорноморського саміту, вважаючи це внеском України у розвиток регіонального співробітництва.

11 вересня 2001 року під час переговорів у Ялті ЄС привітав урядову програму економічних реформ і закликає до подальших заходів у сферах оподаткування, стандартизації, конкурентної політики та державної допомоги, а також до продовження широкомасштабної приватизації за прозорих ринкових умов.

Сторони домовилися спільно боротися з організованою злочинністю, відмиванням грошей, торгівлею наркотиками та зброєю, а також тісно співпрацювати у питаннях нелегальної міграції, надання притулку, контрабанди та торгівлі людьми.

На шостому засіданні Ради з питань співробітництва Україна-ЄС (18 березня 2003 р., м. Брюссель) сторони визначили 7 пріоритетних напрямів реалізації Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС. Сторони зосередять увагу на заходах щодо прискорення переговорного процесу щодо вступу України до СОТ, включаючи застосування та імплементацію міжнародних технічних стандартів і регламентів, посилення захисту прав інтелектуальної власності, інтелектуальної власності відповідно до правил УПА та СОТ.

Виходячи з вищезазначених питань та з метою сприяння спільному інвестиційному середовищу, Сторони продовжуватимуть докладати зусиль для вирішення питань, пов'язаних з торгівлею та інвестиціями.

¹²⁸Національний план дій INOGATE для України Технічна допомога Держенергоефективності у перенесенні правових актів ЄС з енергетичного маркування та екодизайну в українське законодавство. URL: https://sae.gov.ua/sites/default/files/INOGATE_2016.pdf

Важливими торговельними питаннями, які сторони визначили під час саміту, були:

– надання українській економіці ринкового статусу відповідно до антидемпінгового законодавства Європейського Союзу;

– Сторони вирішили, що цей статус буде надано Україні, щойно будуть виконані необхідні умови (потрібно ще вирішити питання втручання держави в процес оцінки в деяких секторах, а також певні аспекти законодавства про банкрутство);

– розглядає невирішені питання двосторонньої торгівлі, включаючи поступове скасування експортних мит на металобрухт і усунення дискримінації в автомобільному секторі.

Так, 17 березня 2003 року Пан Хорошковський, Міністр економіки України та Паскаль Ламі, Член Європейської Комісії з питань торгівлі ЄС підписали двосторонню угоду Україна-ЄС щодо доступу до ринку¹²⁹.

1 грудня 2005 року ЄС надав Україні статус ринкової економіки. Про це заявив президент України Віктор Ющенко на прес-конференції у Києві після дев'ятого саміту Україна ЄС де, наголосив, що «зміна статусу тягне за собою цілий ланцюжок змін наших стосунків». Він закликав країни ЄС на зволікати із нормалізуванням цього процесу: «Важливим підсумком сьогоденного саміту є те, що Україна виконала п'ять технічних критеріїв, щодо отримання статусу країни із ринковою економікою і ми надіємося, що формалізація цього політичного рішення забере небагато часу»¹³⁰.

¹²⁹ ЄС та Україна уклали двосторонню угоду щодо вступу України до СОТ. URL : https://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/eu_uk_chronology/pr_030317_uk.pdf

¹³⁰ЄС надає Україні статус ринкової економіки. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/937543.html>

У 2007 році було проведено ряд зустрічей спрямованих на розвиток на покращення економічних відносин між Україною та Європейським Союзом.

Так, в м. Брюссель 15-19 січня 2007 року був парафоровано¹³¹ текст нової угоди між Урядом України та ЄС про торгівлю деякими сталеливарними виробами¹³². Процедура відбулася в два етапи: 15 січня 2007 р. з боку сторони ЄС текст угоди у Брюсселі парафував уповноважений представник Генерального Директорату «Торгівля» Європейської Комісії Р. Плійтер. З боку української сторони, текст угоди був парафований заступником Міністра економіки України В. Пятницьким 19 січня у м. Києві. Новою Угодою передбачено збільшення обсягів кількісних обмежень порівняно з 2006 роком з метою урахування традиційних поставок українських сталеливарних виробів до Болгарії та Румунії, що набули членства в ЄС з 1 січня 2007 року.

У лютому в м. Донецьк відбулось засідання Комітету з парламентського співробітництва між Україною та ЄС. У ході засідання, основну увагу приділили питанням подальшого розвитку українсько-ЄСівських відносин, насамперед у контексті укладення нової рамкової угоди та перспектив створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

У березні 2007 року Прем'єр-міністр України В. Януковича відвідав м. Брюссель з метою виступу на засіданні Комітету у закордонних справах Європейського Парламенту.

У рамках візиту Прем'єр-міністра України В.Януковича до Брюсселя відбулося підписання Угоди між Україною та ЄС про торгівлю текстильною

¹³¹Україна і ЄС парафували угоду про зону вільної торгівлі. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/68894_ukrana--s-parafuvali-ugodu-pro-zonu-vlno-torgvl

¹³²Угода між Кабінетом Міністрів України та Європейським Співтовариством про торгівлю деякими сталеливарними виробами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_562#Text

продукцією¹³³ між Україною та ЄС. Метою нового документа є забезпечення правової основи для торгівлі текстильними виробами між Україною та ЄС без будь-яких кількісних або адміністративних обмежень до моменту набуття нашою державою членства у СОТ.

Також підписано Протокол до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами про приєднання Республіки Болгарія та Румунії до УПС в контексті чергового розширення ЄС у 2007 році.

2-3 квітня 2007 року – другий раунд переговорів між Україною та ЄС щодо нової угоди активізується. За результатами обговорень узгоджено орієнтовний графік переговорного процесу, а також утворено чотири переговорні робочі групи, а саме: з питань безпеки та зовнішньої політики; справедливість, свобода та безпека; галузева кооперація; зони вільної торгівлі. Робота розпочнеться після завершення формальних процедур щодо вступу України до СОТ.

У травні цього ж року відбувся ряд засідань Робочої групи з удосконалення захисту прав інтелектуальної власності в Україні, створеної в рамках Підкомітету № 1 «Торгівля та інвестиції» Комітету з питань співробітництва Україна-ЄС.

Україна продовжує успішно розвивати економічні відносини з ЄС і організовує ряд зустрічей робочих груп з питань розвитку економічного, галузевого та людського потенціалу в рамках третього раунду переговорів щодо підписання нової базової угоди між Україною та ЄС.

На 11-му засіданні Ради з питань співробітництва Україна-ЄС (м. Люксембург) за участю української делегації на чолі з Прем'єр-міністром

¹³³ Угода між Європейським Співтовариством та Україною про торгівлю текстильною продукцією. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU93418>

України. Сторони наголосили на важливості створення поглибленої та розширеної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Представники ЄС підтвердили готовність розпочати офіційні переговори щодо створення зони вільної торгівлі одразу після вступу України до СОТ¹³⁴.

Також, було обговорено актуальні питання двостороннього співробітництва, зокрема прогрес у виконанні Плану дій Україна-ЄС. У ході Ради міністр економіки України А. Кінах та єврокомісар із зовнішніх відносин та європейської політики сусідства Б. Ферреро-Вальднер підписали угоду про торгівлю окремими видами металопродукції між Україною та ЄС у 2007 р.

Згодом, у липні 2007 року на засідання робочої групи з питань економічного, галузевого та людського потенціалу в рамках четвертого раунду переговорів щодо підписання нової базової угоди між Україною та ЄС.

30 липня 2007 року Перший віце-прем'єр-міністр України Микола Азаров і віце-президент Європейського інвестиційного банку Матіас Коллац-Анен підписали угоду про надання кредитів на розвиток транспортної мережі України¹³⁵.

Гроші пішли на реконструкцію траси Чоп – Київ (М-06), що сполучає українську столицю зі східними країнами ЄС. Виділена сума є першою позикою, яку Європейський інвестиційний банк надав Україні.

¹³⁴Рада з питань співробітництва між Україною та ЄС. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/MappedDetails?isSpecial=true&title=RadaZPitanSpivrobotnitstvaMizhUkrainoiuTaYes>

¹³⁵ Фінансова угода між Україною та Європейським інвестиційним банком (Україна - проект європейських доріг України). URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu07160?ed=2007_07_30

Європейський інвестиційний банк виділив Україні 200 мільйонів євро на реконструкцію траси Чоп – Київ. Європейський банк реконструкції та розвитку, який також надав Україні 200 мільйонів євро, також надасть фінансову підтримку реконструкції траси Чоп-Київ.

У грудні 2007 року на зустрічі Міністра економіки Б. Данилишина з Головою Представництва Європейської Комісії в Україні Іеном Боугом. Учасники зустрічі обговорили хід переговорного процесу щодо нової базової угоди між Україною та ЄС, перспективи створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, стан двосторонніх торгових відносин, а також питання допомоги Україні від Євросоюзу.

У 2008 році Україна стала членом Світової організації торгівлі (далі-СОТ). 18 лютого 2008 року, майже одразу після рішення Генеральної ради СОТ про затвердження умов членства України, розпочалися офіційні переговори з Європейським Союзом щодо створення регіональної поглибленої зони вільної торгівлі (ЗВТ) між ЄС та Україною. Окрім лібералізації торгівлі товарами та послугами, переговори також зосереджуються на поступовому наближенні правового середовища та правової бази України до європейських, створюючи сильний імпульс для економічного розвитку країни.

Що стосується нинішніх торговельних відносин між Україною та ЄС, то відразу після вступу України до СОТ було скасовано кількісні обмеження ЄС на експорт українського рухомого складу. Крім того, зниження імпорتنих тарифів для України стало додатковим драйвером зростання імпорту.

У першому півріччі 2008 року, як і раніше, імпорт товарів з ЄС зростав значно швидше за експорт. Ще одним важливим елементом економічних відносин, що динамічно розвиваються, у першому півріччі є рух капіталу. ЄС залишається головним інвестором і донором України.

Водночас, хоча угода про спрощений візовий режим з ЄС¹³⁶ діє, приєднання країн Східної та Центральної Європи до Шенгенської зони фактично призвело до ускладнення візових процедур для багатьох компаній.

Торгівля товарами. Країни Європейського Союзу, як єдина митна територія, залишалися основними торговельними партнерами України в першому півріччі 2008 р., хоча їх частка в товарообігу зменшилася порівняно з першим півріччям 2007 р. через повільні темпи експорту.

За даними Національного комітету статистики України, з січня по червень 2008 р. товарообіг з ЄС-27 становив 22,6 млрд. дол. США, що відповідає 30,2% загального товарообігу України. Це на 2,5 відсоткових пункти менше, ніж рік тому¹³⁷.

Як і в попередні роки, темпи зростання експорту були нижчими за темпи зростання імпорту. Крім того, у першому півріччі 2008 року порівняно з минулим роком темпи зростання експорту України до країн ЄС уповільнилися до 24,8%, а імпорт продовжив стрімко зростати і збільшився на 45,9%. Це призвело до дедалі більшого негативного сальдо торгівлі товарами, яке за шість місяців року досягло 5,4 млрд. доларів.

У структурі експорту суттєво зменшилася частка торгівлі промислово виробленими товарами в розрізі сировини (включаючи метали). Це пов'язано зі значним скороченням експорту чавуну та сталі до ЄС-27, яке розпочалося у другій половині 2007 року та тривало протягом першого кварталу 2008 року (Діаграма 1). У квітні обсяги експорту чавуну та сталі суттєво зросли, але з травня по червень почався новий період скорочення пропозиції, хоча високі ціни допомогли зберегти високі вартісні показники експорту в кварталі II,

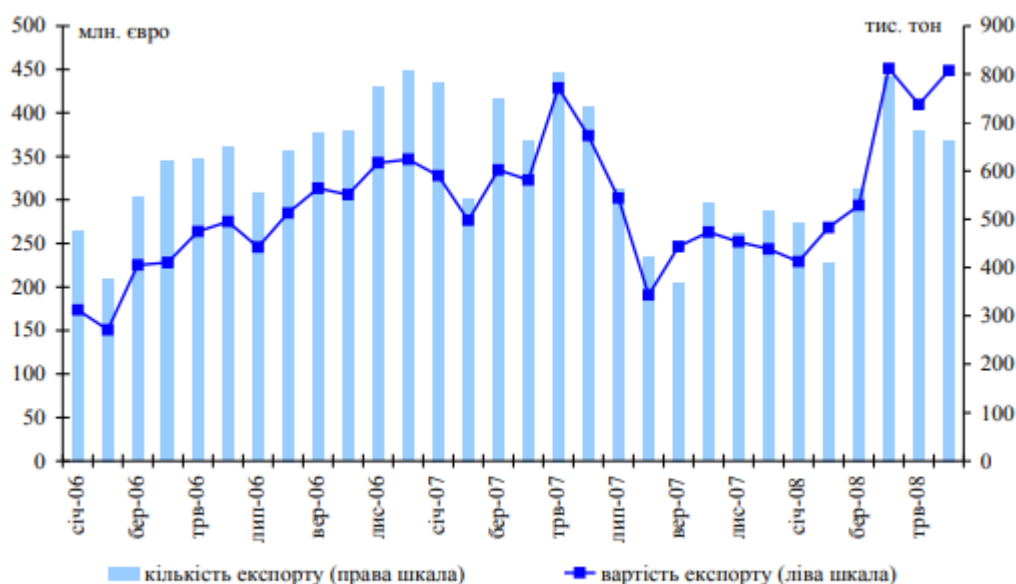
¹³⁶ Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_850#Text

¹³⁷ *Раздорожний, С., Шинкарук, К.* «ЄС-Україна: економічні наслідки та перспективи Європейської Політики Сусідства». Київ, 2008.

допомагає частково компенсувати початкове падіння. В умовах падіння цін і попиту на метал у другій половині 2008 р. через різке падіння світової економічної активності результати експорту металів, вироблених в Україні, до ЄС-27 продовжували знижуватися, незважаючи на скасування виняткових експортних квот на прокату після вступу України до СОТ¹³⁸.

Діаграма 1¹³⁹

Динаміка вартісних та кількісних показників українського експорту заліза та сталі в ЄС-27

Джерело: Євростат (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>), розрахунки ІЕД

Іншою важливою зміною в структурі експорту є скорочення експорту мінерального та мастильного палива, що призвело до зменшення частки цієї

¹³⁸ Членство України у СОТ: огляд зобов'язань та коментарі до них. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій / USAID. Київ, 2008.

¹³⁹ Кобилянська А., Куценко К., Мовчан В., Лисенко Н. Економічна інтеграція і кооперація: Україна та ЄС: підсумки першого півріччя 2008 року. International Review. 2008. № 3. С. 6.

категорії товарів, незважаючи на високі світові ціни на пальне. Це може бути пов'язано з низькою конкурентоспроможністю цієї продукції через незадовільний технічний стан галузі.

У другій половині року очіувалося продовження уповільнення експорту до ЄС, що може супроводжуватися зниженням зростання імпорту, незважаючи на лібералізацію торговельного режиму. Вирішальним для експорту буде коливання цін на метал і попит. Що стосується імпорту, внутрішній попит зменшився, головним чином на легкові автомобілі, через важливість кредитів.

Торгівля послугами. Європейський Союз є партнером України з експорту послуг, а також найбільшим постачальником послуг в Україні.

Так, за даними Держкомстату, у першому півріччі 2008 року на країни ЄС-27 припадало 34,1% загального обсягу експорту послуг та 55,3% імпорту¹⁴⁰. Однак, як і торгівля товарами, темпи зростання імпорту були швидшими, ніж темпи зростання експорту. Порівняно з першим півріччям 2007 року експорт послуг України до ЄС-27 зріс на 48,4%, а імпорт з ЄС – на 59,2%. Тож незважаючи на те, що сальдо послуг залишається позитивним у 257 млн дол США навіть трохи зріс порівняно з тим же періодом минулого року; Справді, позитивне сальдо поступово скорочується.

Як і в попередні роки, як з точки зору експорту, так і імпорту послуг, основними країнами-партнерами є Велика Британія, Кіпр, Німеччина, Австрія та Греція, на які припадає 53,1% експорту та 62,1% імпорту з цих країн (Малюнок 2). Незважаючи на величезне значення Кіпру в торгівлі послугами, найбільша частка торгівлі належить 15 «старим» державам-членам ЄС (Таблиця 3).

¹⁴⁰ Там само. С. 4-21.

Малюнок 2¹⁴¹

Структура торгівлі послугами з країнами-членами ЄС-27, % від загального

Джерело: Держкомстат, розрахунки ІЕД

Таблиця 3¹⁴²

Структура експорту та імпорту послуг до ЄС-27, млн. доларів США

	Експорт		Імпорт	
	1 півр. 2007р.	1 півр. 2008р.	1 півр. 2007р.	1 півр. 2008р.
ЄС-15	821,84	1271,47	731,59	1102,69
ЄС-10 (2004)	453,18	626,85	310,61	541,78
ЄС-2 (2007)	30,13	38,60	12,73	34,92
Всього (ЄС-27)	1305,15	1936,92	1054,93	1679,39

Джерело: Держкомстат, розрахунки ІЕД

Транспортні послуги, а також інші комерційні, професійні та технічні послуги становлять найбільшу індивідуальну частку загального експорту. Незважаючи на високий туристичний потенціал, частка туристичних послуг в експорті все ще дуже низька.

141 Там само. С. 8.

142 Там само.

З імпорту послуг більше чверті становлять фінансові послуги, що може бути пов'язано з високою часткою іноземного капіталу в українській банківській системі. Можливість відкриття філій іноземних банків одразу після вступу України до СОТ та філій страхових компаній після п'ятирічного перехідного періоду стане додатковим фактором збільшення імпорту середньострокових фінансових послуг. Також висока частка транспортних послуг і різноманітних ділових, професійних і технічних послуг. Очікується, зростання сфери послуг сповільниться через світову фінансову кризу та уповільнення економічного розвитку в країнах ЄС та Україні¹⁴³.

9 вересня 2008 року на Паризькому саміті Україна та ЄС досягли політичної домовленості про укладення майбутньої угоди у формі Угоди про асоціацію, яка базуватиметься на принципах асоціації, політичної та економічної інтеграції.

Відповідно до домовленостей, досягнутих на Саміті Україна-ЄС у Парижі, сторони розробили та прийняли у 2009 році Порядок денний асоціації, який замінив План дій Україна-ЄС і встановив цілі, які мають слугувати орієнтиром для впровадження реформ у Україна, яка зараз готується імплементувати майбутні угоди про асоціацію¹⁴⁴.

16 червня 2009 року під час саміту Україна-ЄС було започатковано ініціативу Східного партнерства, під час якого було підписано Спільну декларацію¹⁴⁵. Головною метою Східного партнерства є створення необхідних умов для прискорення процесу політичного об'єднання та

¹⁴³ Там само. С. 4-21.

¹⁴⁴ Історія становлення відносин Україна-ЄС. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>

¹⁴⁵ Спільна декларація країн-учасниць Празького саміту з питань Східного партнерства. URL: https://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/eu_uk_chronology/090507__prague_declaration_of_the_eastern_partnership_summit_uk.pdf

подальшої економічної інтеграції між Європейським Союзом та зацікавленими країнами-партнерами.

На 15-му Саміті Україна-ЄС в Києві 19 грудня 2011 року переговори по майбутній Угоді про асоціацію завершилися, а 30 березня 2012 року текст майбутньої Угоди був парафований главами переговорних команд України та ЄС¹⁴⁶.

Угода про асоціацію була запущена в 2012 році, але український уряд призупинив підготовку до її підписання 21 листопада 2013 року під головуванням проросійського політика Віктора Януковича.

Як тодішній глава держави він брав участь 28-29 листопада 2013 року в саміті ЄС у Вільнюсі, де очікувалося підписання Угоди про асоціацію, але цього не було зроблено. Рішення про відмову від підписання угоди стало причиною початку Євромайдану та зрештою призвело до відставки Януковича та уряду Миколи Азарова після Революції Гідності в лютому 2014 року.

Співпраця Україна – ЄС в енергетичній сфері. Співпраця між Україною та ЄС в енергетичному секторі спрямована на посилення енергетичної безпеки, конкурентоспроможності та стабільності, що є необхідним для сприяння економічному зростанню та просування до ринкової інтеграції.

Ця співпраця ґрунтується на всебічному партнерстві, що базується на принципах спільності інтересів, взаємності, прозорості та передбачуваності, відповідно до ринкової економіки, Договору до Енергетичної Хартії 1994

¹⁴⁶Історія становлення відносин Україна-ЄС. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>

року¹⁴⁷, Меморандуму про взаєморозуміння щодо енергетичного співробітництва¹⁴⁸, Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та інших двосторонніх угод¹⁴⁹.

Взаємна співпраця включає, серед іншого, наступні напрямки:

- реалізація енергетичних стратегій і політик; розробка та уточнення прогнозів і сценаріїв; удосконалення системи статистики в енергетичному секторі;

- створення ефективних механізмів подолання потенційних енергетичних криз у дусі солідарності;

- модернізація та зміцнення існуючої енергетичної інфраструктури, що становить спільний інтерес, включаючи енергогенеруючі потужності, цілісність, надійність та безпеку енергетичних мереж, а також поступову інтеграцію електроенергетичної системи України до європейської електроенергетичної мережі;

- розвиток конкурентного, прозорого та недискримінаційного енергетичного ринку, заснованого на правилах і стандартах ЄС, шляхом проведення регуляторної реформи;

- Співпраця в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства 2005 року;

- Зміцнення та консолідація довгострокової стабільності та безпеки взаємовигідної та недискримінаційної торгівлі енергоресурсами відповідно

¹⁴⁷Договір до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_056#Text

¹⁴⁸Меморандум про взаєморозуміння щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-16#Text

¹⁴⁹Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

до міжнародних правил, зокрема Договору до Енергетичної Хартії 1994 року, Угоди СОТ¹⁵⁰ та Угоди про асоціацію;

- Досягти прогресу у створенні привабливого та стабільного інвестиційного клімату та сприяти взаємним інвестиціям в енергетичний сектор на недискримінаційній основі;

- Сприяти підвищенню енергоефективності та енергозбереженню шляхом розробки політики енергоефективності та створення нормативно-правової бази з метою досягнення значного прогресу відповідно до стандартів ЄС;

- Розвиток та підтримка відновлюваної енергетики з урахуванням принципів економічної життєздатності та захисту навколишнього середовища, а також альтернативних видів палива;

- Сприяння Механізму спільного впровадження Кіотського протоколу¹⁵¹ до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату 1997 року з метою скорочення викидів парникових газів шляхом реалізації проектів з енергоефективності та відновлюваної енергетики;

- Науково-технічне співробітництво та обмін інформацією з метою розвитку та вдосконалення технологій у сфері виробництва, транспортування, постачання та кінцевого споживання енергії;

- Співпраця в рамках європейських та міжнародних органів стандартизації в енергетичному секторі¹⁵².

¹⁵⁰Угода про заснування Світової організації торгівлі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_342#Text

¹⁵¹ Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text

¹⁵²Співробітництво в енергетичній сфері. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/energetika>

Співпраця на двосторонньому та багатосторонньому рівнях.

Питання двостороннього співробітництва між Україною та ЄС у сфері енергетики обговорюється в рамках інституцій асоціації ЄС: також на експертному рівні в рамках Кластеру 3 Підкомітету з питань економічного та іншого галузевого співробітництва Комітету асоціації між Україною та ЄС.

Координація діяльності в енергетичному секторі з ЄС та країнами Східного партнерства обговорюється в рамках спеціально створених додаткових механізмів співпраці, зокрема Енергетичної панелі ЄС-Східного партнерства та Платформи 3 (взаємозв'язок, енергоефективність, навколишнє середовище та зміна клімату). В рамках цих механізмів обговорюються наступні питання.

До порядку денного цих механізмів входять подальші перспективи Східного партнерства в енергетичному секторі, розвиток взаємопов'язаних енергетичних систем, можливість фінансування конкретних проєктів та впровадження енергетичних реформ.

Конкретні питання, пов'язані з реалізацією проєктів з покращення енергетичної інфраструктури в газовому та електроенергетичному секторах, обговорюються в рамках Групи високого рівня Центральної та Південно-Східної Європи (CESEC)¹⁵³.

В рамках енергетичного співробітництва між Україною та Європейським Союзом було прийнято три енергетичні пакети¹⁵⁴. Вони були прийняті у 1996-1998, 2003 та 2009 роках відповідно. Прийняття цих директив було необхідним для підвищення ефективності енергетичного сектору та конкурентоспроможності економіки ЄС в цілому.

¹⁵³ Там само.

¹⁵⁴ Енергетичні пакети – це набір директив, а також пов'язаних із ними нормативних актів Євросоюзу, що регулюють внутрішній ринок газу та електроенергії.

Перший енергетичний пакет був розроблений у 1990-х роках. На той час більшість ринків електроенергії та природного газу в ЄС були монопольними, і держави-члени вирішили поступово відкрити ці ринки для конкуренції на рівні ЄС. Зокрема, ЄС вирішив:

- чітко відокремити конкурентну частину галузі (постачання споживачам) від неконкурентної частини (експлуатація мереж);
- вимагати від операторів неконкурентної частини галузі (мереж та іншої інфраструктури) надавати третім сторонам доступ до інфраструктури;
- лібералізувати ринкову пропозицію (шляхом усунення бар'єрів для входу на ринок нових імпортерів та виробників енергії);
- поступово зняти обмеження на зміну споживачами постачальників енергії;
- запровадити незалежний регуляторний орган для моніторингу сектору.

Основними секторами, які ЄС намагався врегулювати в цьому пакеті, були ринки газу та електроенергії: у 1996 році була прийнята Директива 96/92/ЄС про спільні правила для внутрішнього ринку електроенергії¹⁵⁵, а в 1998 році - Директива 98/30/ЄС про спільні правила для внутрішнього ринку природного газу¹⁵⁶. Згідно з цим рішенням, Директива про ринок електроенергії мала бути імплементована в національне законодавство країн-членів ЄС до 1998 року, а Директива про ринок газу - до 2000 року.

¹⁵⁵ Директива 96/92/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Стосовно спільних правил для внутрішнього ринку електроенергії» від 19 грудня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_197#Text

¹⁵⁶ Директива 98/30/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про єдині правила для внутрішнього ринку природного газу» від 22 червня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_499#Text

Другий енергетичний пакет був прийнятий у 2003 році, а директиви 2003/54/ЄС та 2003/55/ЄС замінили відповідні директиви Першого пакету.

Другий енергетичний пакет вимагав розділення вертикально інтегрованих енергетичних компаній. Це означало, що діяльність газотранспортних компаній мала бути відокремлена від діяльності з видобутку та розподілу газу. Крім того, пакет встановлював два різні конкретні терміни для лібералізації продажу електроенергії та газу на роздрібному ринку - липень 2004 року для промислових споживачів та липень 2007 року для домогосподарств. Другий пакет також передбачав створення незалежного регулятора в енергетичному секторі.

Третій енергетичний пакет став логічним продовженням Другого законодавчого пакету. Необхідність його розробки була викликана скаргами малих енерготрейдерів на обмеження доступу до розподільчих мереж, що використовуються великими енергетичними компаніями. Ухвалення пакету продовжували відкладати протягом майже двох років. Ситуація змінилася після «газового конфлікту» між Україною та Росією у січні 2009 року¹⁵⁷. Метою російського тиску було змусити ЄС погодитися на будівництво обхідного газопроводу за межами України. Лише після цього конфлікту було схвалено будівництво «Північного потоку». Водночас ЄС прискорив прийняття Третього енергетичного пакету, який був ухвалений у липні 2009 року.

Третій законодавчий пакет складається з п'яти документів:

1) Директива 2009/72/ЄС щодо загальних правил для внутрішнього ринку електроенергії, яка скасовує Директиву 2003/54/ЄС.

¹⁵⁷ Незалежній Україні 25: чверть століття газової залежності? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27923519.html>

2) Директива 2009/73/ЄС щодо загальних правил для внутрішнього ринку природного газу¹⁵⁸, яка скасовує Директиву 2003/55/ЄС.

3) Регламент ЄС № 713/2009, що засновує Агентство з питань співробітництва регуляторів у сфері енергетики (Agency for the Cooperation of Energy Regulators).

4) Регламент ЄС № 714/2009 про умови доступу до мереж транскордонних обмінів електроенергією, який скасовує Регламент ЄС № 1228/2003.

5) Регламент ЄС № 715/2009 про умови доступу до мереж транспортування природного газу, який скасовує Регламент ЄС № 1775/2005.

Ключовою особливістю нового пакету була фактична заборона компаніям продавати і транспортувати газ та електроенергію одночасно. Статті 13-16 Директиви 2009/72/ЄС вимагали від газотранспортних мереж продати свої мережі або передати управління ними незалежним операторам. Цим пакетом було створено дві європейські мережі операторів систем передачі - ENTSO (Європейська мережа операторів систем передачі) та ENTSO-E (Європейська мережа операторів систем передачі): ENTSO-E для електроенергетичного сектору та ENTSO-G для газового сектору. Директива також містить низку положень щодо навколишнього середовища, енергоефективності, відновлюваних джерел енергії, статистики енергетичного ринку та прозорості для споживачів. Нові вимоги до енергетичних компаній стосуються не лише європейських компаній, але й компаній з третіх країн, які працюють на ринку ЄС¹⁵⁹.

¹⁵⁸ Директива Європейського парламенту та Ради 2009/73/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку природного газу та про скасування Директиви 2003/55/ЄС. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/EU090144>

¹⁵⁹ Павлюк С., Хорольський Р. Співробітництво між Україною та Європейським Союзом у сфері енергоефективності. Київ. 2015. С.7.

У 1996 році до Києва з візитом прибув член Європейської комісії Х. Ван ден Брук. В ході зустрічей була підписана індикативна програма Тасіс для України на 1996–1999 роки та Фінансового протоколу про спільний план дій ЄС та країн Великої Сімки стосовно реструктуризації української енергетичної галузі.

4 липня 2002 року ЄС закликав до подальших реформ в енергетичному секторі України, включаючи приватизацію сектору виробництва та розподілу електроенергії та реформування вугільної промисловості, а також було схвалено створення трьох робочих груп Україна-ЄС в енергетичному секторі (з питань енергетичної стратегії, енергоефективності та транспортування газу).

На 6-му засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС (Брюссель, 18 березня 2003 року) було визначено сім пріоритетних напрямків імплементації Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС. Одним з найпріоритетніших напрямків є сфера енергетики. Так, реформування енергетичного сектору, в тому числі приватизацію сектору виробництва та розподілу енергії та реформування вугільного сектору; продовження співпраці у сфері відновлюваних джерел енергії та енергоефективності; інфраструктуру енерготранспорту, зокрема, транспортування газу; ядерну безпеку та пов'язані з нею питання, в тому числі закриття Чорнобильської атомної електростанції; а також висвітлено підтримку з боку ЄС та країн G7 у цій сфері¹⁶⁰.

Було домовлено продовжити реалізацію проектів з розвитку енергетичної інфраструктури у співпраці з Європейським інвестиційним банком та Європейським банком реконструкції та розвитку з метою

¹⁶⁰ Там само.

підвищення прозорості транскордонних енергетичних потоків, підвищення ефективності газової інфраструктури, покращення обліку внутрішнього енергоспоживання та об'єднання енергосистеми України з енергосистемою ЄС, привітав готовність України виконати необхідні умови для приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства.

Меморандум про взаєморозуміння між Україною та ЄС щодо співробітництва в галузі енергетики, підписаний 1 грудня 2005 року¹⁶¹, був одним з перших документів, в якому була зроблена спроба визначити стратегію співробітництва між Україною та ЄС в енергетичному секторі.

Положення Меморандуму про взаєморозуміння передбачають реалізацію дорожньої карти за чотирма напрямками:

- Ядерна безпека;
- Інтеграція ринків електроенергії та газу;
- Підвищення безпеки енергопостачання та транспортування вуглеводнів;
- Енергоефективність¹⁶².

Щороку сторони розглядали звіти про виконання Меморандуму про взаєморозуміння та оцінювали прогрес у його реалізації. В рамках реалізації Меморандуму у квітні 2008 року були підписані дорожні карти з енергоефективності, відновлюваної енергетики та зміни клімату.

Після балканських конфліктів 1990-х років, які завдали серйозної шкоди спільній енергетичній мережі регіону, а також постійного зростання цін на енергоносії на початку 2000-х років та енергетичної кризи 2006-2009

¹⁶¹ Меморандум між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_694#Text

¹⁶² Там само.

років¹⁶³, Комісія ініціювала низку заходів, пов'язаних з енергетикою, енергоефективністю та енергозбереженням. На початку 2000-х років Комісія також підтримала створення та розширення Енергетичного Співтовариства, задуманого як інструмент наближення енергетичного законодавства країн, що не є членами ЄС, до вимог законодавства ЄС.

25 листопада 2008 року було розпочато переговори між Україною та Європейською Комісією щодо приєднання України до Енергетичного Співтовариства, 18 грудня 2009 року рішенням Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства було схвалено приєднання України до Енергетичного Співтовариства, 24 жовтня 2010 року було підписано Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, а 24 жовтня 2010 року - Протокол про заснування Енергетичного Співтовариства. Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства був підписаний 24 жовтня 2010 року і набув чинності 1 лютого 2011 року, в результаті чого Україна стала членом Енергетичного Співтовариства¹⁶⁴.

Для всіх сторін підписання Договору означає запровадження низки відповідних законів *Aqui Communautaire* (права ЄС та практики його тлумачення і застосування) у наступних сферах:

- ринки газу;
- електроенергетика;
- захист навколишнього середовища;
- конкуренція, антимонополія, державна допомога;

¹⁶³ Філонич О. Розвиток енергетичної кризи та її вплив на енергетичну безпеку України. Ефективна економіка. Вип. №2.2015. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3797>

¹⁶⁴ Павлюк С., Хорольський Р.. Співробітництво між Україною та Європейським Союзом у сфері енергоефективності. Київ. 2015. С.8.

- відновлювані джерела енергії;
- енергоефективність;
- статистика;
- нафтовий сектор.

З метою виконання зобов'язань за Протоколом 3 серпня 2011 року Рада Міністрів України прийняла розпорядження № 733-р «Про затвердження плану заходів з виконання зобов'язань за Договором про заснування Енергетичного Співтовариства»¹⁶⁵. У 2013 та 2014 роках до Плану заходів були внесені зміни¹⁶⁶.

Після аварії на японській АЕС «Фукусіма-1» 23 червня 2011 року¹⁶⁷ Україна приєдналася до Спільної декларації Європейської Комісії та країн-сусідів ЄС щодо цільової оцінки потенціалу безпеки атомних електростанцій на їхній території Навантаження на атомних електростанціях в ЄС та країнах-сусідах Результати випробувань були опубліковані у відповідному документі Комісії 4 жовтня 2012 року.

За результатами стрес-тестів в Україні були розроблені додаткові заходи з підвищення безпеки АЕС, які увійшли до Комплексної (зведеної) програми підвищення рівня безпеки енергоблоків АЕС НАЕК «Енергоатом»¹⁶⁸, розрахованої на період до 2017 року. За оцінками НАЕК «Енергоатом», витрати на підвищення безпеки атомних електростанцій України складуть близько 1,2 млрд. євро.

¹⁶⁵ Про затвердження плану заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2011-%D1%80#Text>

¹⁶⁶ Павлюк С., Хорольський Р.. Співробітництво між Україною та Європейським Союзом у сфері енергоефективності. Київ. 2015. С.9.

¹⁶⁷ У Японії вперше після аварії на "Фукусіма-1" дозволили відновити роботу АЕС. URL: https://lb.ua/world/2015/04/23/302747_yaponii_vpervie_posle_avarii.html

¹⁶⁸ Про затвердження Комплексної (зведеної) програми підвищення рівня безпеки енергоблоків атомних електростанцій. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP111270>

12 березня 2013 року ЄБРР виділив Україні 300 млн. євро на реалізацію цієї програми, а 7 серпня 2013 року було підписано угоду з Євратомом про надання кредиту та гарантій на суму 300 млн. євро.

Проекти, спрямовані на екологічну безпеку майданчика Чорнобильської АЕС, реалізуються відповідно до переглянутих кошторисів і термінів. Внесок ЄС у проекти, що фінансуються з Чорнобильського фонду «Укриття» та Рахунку ядерної безпеки, становить понад 400 млн євро (приблизно 20% від загальної вартості у 2 млрд євро).

На початку грудня 2014 року ЄБРР схвалив кредит у розмірі 350 млн євро для фінансування будівництва об'єкта «Укриття» на Чорнобильській АЕС¹⁶⁹.

Отже, відносини України з Європейським Союзом в економічній та енергетичній сферах досить активні та стрімко розвиваються. Так, численні зустрічі та впровадження у дію великої кількості угод про співпрацю дають Україні долучитися до європейської спільноти та відчувати себе її частиною. А вже прийняття України як партнера на економічному та енергетичному рівні робить країну сильнішою для подальшого розвитку та вступу у Європейський Союз.

¹⁶⁹ Співробітництво в енергетичній сфері. URL: https://i-lug.gov.ua/external_relations/euro-integration-element/spivrobitnictvo-v-energetichnij-sferi

ВИСНОВКИ

Європейська інтеграція України є одним із найважливіших структурних елементів держави та її невід'ємним складником у дослідженні. Об'єктивне вивчення цієї сфери державної діяльності дозволяє зробити ще один крок на шляху до цілісної картини, що допомагає проаналізувати політику та історичний шлях країни.

У ході наукового дослідження теми було досягнуто наступних висновків:

1. Історіографія проблеми європейської інтеграції України в період з 1991 по 2013 роки пройшла кілька етапів у своєму розвитку, що відрізняються якісними показниками. Критеріями періодизації історіографічного процесу стали зміни в методології, концепції та проблематики досліджень зі вказаної теми з урахуванням історико-хронологічного підходу.

В основу аналізу історіографічного доробку з окресленої проблематики було покладено проблемно-хронологічний принцип. Такий підхід пов'язаний з великою актуальністю європейської тематики у науковій думці, що призвело до широкого її висвітлення. Згідно територіально-хронологічного підходу, весь спектр досліджень аналізовано за наступною схемою: зарубіжні, українські сучасні. Доцільність такого поділу історіографічних здобутків з досліджуваної проблематики обумовлена різним ідеологічним контекстом, представленим у цих працях.

Аналіз історичного доробку, присвяченого європейській інтеграції України 1991–2013 рр., показав, що дослідники основну увагу приділяли розглядові європейської політики інтеграції та економічним союзам для

розвитку торгівлі, взаємин між владою. Українські науковці зверталися до вказаної теми, як до тодішньої сучасності, їхнім працям притаманне вагоме наповнення, значимість подій, які відбувалися.

2. Джерельна база окресленої проблеми є різноплановою та неоднорідною за своєю внутрішньою природою. Ця неоднорідність виявляється діалектичному поєднанні різних за своїм характером документів, стилем їх викладу та розмаїттям підходів. Змістовне наповнення джерельної бази, яка за своєю науковою природою є динамічною з огляду на складність, багатовекторність проблеми, що досліджується. Сюди входять документи та матеріали постанов, указів та законів; законодавчі та інші нормативні акти вищих владних структур Верховної Ради України, Міністерства закордонних справ України та Європейського Союзу; періодичні видання та довідкові матеріали. Набір джерел із зазначеної теми є достатньо репрезентативним і цілком дозволяє розв'язати досліджувані питання.

3. Методологічні основи дослідження базуються на фундаментальних принципах – історизму, об'єктивності, науковості, системності та комплексності. Основними науковими підходами, які застосовувалися в роботі були історичний, цивілізаційний, системний та структурно-функціональний. Ці підходи поєднують в собі систематизацію знань та умінь. Базис основних методів роботи складає філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, спеціально-історичний, а також спеціально-правовий методи. Базуючись на вказаних принципах, наукових підходах та методах, автор здійснив спробу провести комплексний аналіз дослідження історичного шляху України до європейської інтеграції.

4. Становлення та розвиток відносин України з Європейським Союзом має тривалу історію. Починаючи з першого дня отримання незалежності Україна тримає шлях на європейську інтеграцію. Україна

визначила свою зовнішню політику, спрямовану на розвиток європейських відносин та інтеграцію до Європейського Союзу. Це виявляється в ряді стратегічних реформ, спрямованих на наближення до європейських стандартів у сфері політики, економіки та права. Підписання Угоди про асоціацію та Договору про вільну торгівлю між Україною та ЄС було кроком до глибокої інтеграції. Ці документи передбачають встановлення партнерства в різних сферах, включаючи політичну, економічну та культурну співпрацю. Спільний шлях України та ЄС також супроводжується викликами і труднощами. Крім реформ, інші аспекти, такі як геополітичні аспекти, корупція та внутрішні політичні динаміки, можуть становити завдання на шляху до повноцінного партнерства. Заходи підтримки та позитивний настрій з боку європейських партнерів підтверджують важливість України для ЄС. Це включає в себе фінансову допомогу, експертну підтримку та обмін досвідом для сприяння ефективному розвитку країни. За весь цей час Україна досягла значних досягнень у встановленні та розвитку відносин з Європейським Союзом. Майбутнє передбачає подальше удосконалення у всіх сферах та продовження співпраці для спільного досягнення стратегічних цілей. Усі ці фактори свідчать про те, що відносини між Україною та ЄС є важливим елементом геополітичного ландшафту та визначаються не лише економічною співпрацею, але і спільними цінностями та бажанням досягти стабільності та процвітання в регіоні.

5. Україна, розвиваючи економічну інтеграцію з Європейським Союзом, сприяє розширенню свого доступу до великого ринку, що може призвести до збільшення обсягів експорту та інвестицій. Це створює можливості для росту виробництва та розвитку різноманітних галузей економіки. Інтеграція з європейським ринком може вплинути на структуру економіки України, сприяючи модернізації та підвищенню

конкурентоспроможності. Підприємства можуть адаптувати свою виробничу логістику та стандарти до європейських вимог, що сприяє розвитку високотехнологічних та інноваційних галузей. Економічна інтеграція передбачає не лише розширення ринків, але і можливості отримання фінансової підтримки та технічної допомоги від ЄС. Це може бути важливим чинником для розвитку інфраструктури, освіти та наукових досліджень в Україні. В процесі економічної інтеграції виникають виклики, такі як необхідність відповідати європейським стандартам якості та безпеки. Українські компанії та уряд повинні активно адаптуватися до нових правил та вимог, щоб максимально використовувати можливості інтеграції. Економічна інтеграція є взаємовигідним процесом, сприяючи розвитку не лише України, але й європейського співтовариства. Взаємне співробітництво може зміцнювати стабільність та забезпечувати економічну безпеку на обох сторонах. Важливо зберігати баланс між глибокою інтеграцією та захистом національних інтересів. Україна повинна зберігати суверенітет у прийнятті рішень, що стосуються власної економічної політики та розвитку. Економічна інтеграція України до європейського ринку представляє великі можливості для розвитку, але вимагає відповідальності, адаптації та управлінської ефективності для досягнення взаємовигідних результатів для обох сторін.

6. Співпраця України з Європейським Союзом в енергетичній сфері сприяє зміцненню енергетичної безпеки обох сторін. Диверсифікація джерел постачання та розвиток енергетичної інфраструктури сприяють зменшенню залежності від одного або обмеженого кількості постачальників енергії. Співпраця в енергетичній сфері сприяє впровадженню сучасних технологій та підвищенню енергоефективності в Україні. Це не тільки допомагає зменшити споживання енергії, але й має позитивний вплив на навколишнє

середовище. Співпраця в газовій сфері допомагає у забезпеченні надійності та безпеки транзиту газу через територію України. Розвиток партнерства з ЄС у цьому напрямку сприяє вирішенню питань щодо транзиту та забезпеченню стійкої поставки газу. Участь України в європейських енергетичних ринках сприяє інтеграції та адаптації до європейських стандартів. Це створює можливості для розширення співпраці, обміну досвідом та підвищення конкурентоспроможності національних підприємств. Співпраця з ЄС допомагає в Україні розвивати відновлювальні джерела енергії, зокрема сонячну та вітрову енергію. Це сприяє створенню екологічно чистого та стійкого енергетичного сектору. Спільні проекти та ініціативи в енергетичній сфері отримують фінансову та технічну підтримку від ЄС. Це стимулює розвиток проектів, спрямованих на підвищення стабільності та сталості енергетичного сектору. Співпраця України з Європейським Союзом у сфері енергетики має стратегічне значення для обох сторін, сприяє енергетичній безпеці та створює підґрунтя для сталого розвитку енергетичного сектору в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. Договір до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_056#Text
2. Директива 96/92/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Стосовно спільних правил для внутрішнього ринку електроенергії» від 19 грудня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_197#Text
3. Директива 98/30/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про єдині правила для внутрішнього ринку природного газу» від 22 червня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_499#Text
4. Директива Європейського парламенту та Ради 2009/73/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку природного газу та про скасування Директиви 2003/55/ЄС. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/EU090144>
5. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text
6. Коментар МЗС у зв'язку зі схваленням Радою ЄС Висновків щодо ініціативи ЄС «Східне партнерство». URL: <https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-u-zvyazku-zi-shvalennyam-radoyu-yes-visnovkiv-shchodo-iniciativi-yes-shidne-partnerstvo>
7. Меморандум про взаєморозуміння щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з

Європейським Співтовариством з атомної енергії. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-16#Text

8. Меморандум між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_694#Text.

9. Національний план дій INOGATE для України Технічна допомога Держенергоефективності у перенесенні правових актів ЄС з енергетичного маркування та екодизайну в українське законодавство. URL:
https://saee.gov.ua/sites/default/files/INOGATE_2016.pdf.

10. Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України в сфері зовнішніх зносин. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581-12#Text>.

11. Про затвердження плану заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2011-%D1%80#Text>.

12. Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>.

13. Про затвердження Тимчасової Угоди про торгівлю та питання. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103/95#Text>.

14. Про затвердження Комплексної (зведеної) програми підвищення рівня безпеки енергоблоків атомних електростанцій. URL:
<https://ips.ligazakon.net/document/KP111270>.

15. Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>.

16. Програма інтеграції України до Європейського Союзу. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00#Text>.

17. Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a27#Text.
18. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text.
19. Угода між Європейським Співтовариством та Україною про торгівлю текстильною продукцією. URL : <https://ips.ligazakon.net/document /MU93418>
20. Угода між Урядом України та Європейським Співтовариством про торгівлю деякими сталеливарними виробами. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_587#Text.
21. Угода між Кабінетом Міністрів України та Європейським Співтовариством про торгівлю деякими сталеливарними виробами. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_562#Text.
22. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_850#Text.
23. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
24. Угода про заснування Світової організації торгівлі. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_342#Text.
25. Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>.
26. Спільна Декларація Саміту «Східного партнерства», Вільнюс, 28-29 листопада 2013 року.

27. Спільна Декларація Міністрів «Майбутнє транспортного співробітництва між ЄС та країнами Східного партнерства». 2013.
28. Спільна заява Саміту Східного партнерства у Празі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_437#Text.
29. Спільна заява шістнадцятого саміту Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%84%D0%A1%20%D1%96%20%D0%9D%D0%90%D0%A2%D0%9E/%D0%94%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D1%81%D0%B0%D0%BC%D1%96%D1%82%D1%96%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0-%D0%84%D0%A1/zayava-samit-2013.pdf>
30. Спільна декларація країн-учасниць Празького саміту з питань Східного партнерства.
URL: https://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/eu_uk_chronology/090507__prague_declaration_of_the_eastern_partnership_summit_uk.pdf
31. Спеціальна Угода між Державною авіаційною службою України та Європейською організацією з безпеки аеронавігації щодо надання ЄВРОКОНТРОЛЕМ підтримки у відновленні можливостей України у галузі авіації. URL: https://docs.dtkr.ua/doc/944_001-23.
32. Фінансова угода між Україною та Європейським інвестиційним банком (Україна – проект європейських доріг України). URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu07160?ed=2007_07_30
33. Commission staff working document. The planning methodology for the Trans-European transport network (TEN-T). URL: https://mtu.gov.ua/files/TEN-T_planning_methodology.pdf
34. The Treaty of Lisbon. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-oflisbonhttp://eustudies.history.knu.ua/uk/>

35. Treaty of Lisbon. URL: <https://www.parlamento.pt/sites/EN/ForeignAffairs/Paginas/TreatyofLisbon-2.aspx>
36. Regulation (EU) No 1315/2013 of the European Parliament and of the Council. URL: <https://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?Uri=OJ:L:2013:348:FULL:EN:PDF>

Періодика

37. Вісник. Академія правових наук України [2005 – 2023].
38. Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій [2018 – 2023].
39. European Historical Studies [2015 – 2023].

Література

40. *Артёмов І., Вітер Д., Загайнова Л., Казакевич О., Руденко О.* Нормативно-правове забезпечення стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/3704>
41. *Бакуменко В.* Теоретичні та організаційні засади державного управління. Київ: Міленіум, 2003. 256 с.
42. *Баранник Л., Дулік Т., Александрюк Т.* Сучасні тренди європейських інтеграційних процесів та українське питання. Український Щорічник Європейських Інтеграційних Студій. 2019. №3. С. 29 – 43.
43. *Будкін В., Дудченко М.* Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: монографі. Київ: Знання України, 2004. 304 с.
44. Відносини між Європейським Союзом та Україною. URL: <https://dobrada.gov.ua/eurounion/vdnosini-mzh-yevropeyskim-soyuzom-ta-ukrayinoyu/>

45. *Віднянський С.* Європейська політика України: основні етапи, проблеми та перспективи реалізації. URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Vidnianskyi_S/Yevropeiska_polityka_Ukrainy_osnovni_etapy_problemy_ta_perspektyvy_realizatsii.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Vidnianskyi_S/Yevropeiska_polityka_Ukrainy_osnovni_etapy_problemy_ta_perspektyvy_realizatsii.pdf)
46. *Гайдуков Л.* Україна в історії міжнародних відносин. Політика і час. 1996. № 11. С. 69–70.
47. *Гальчинський А., Геєць В., Бабенко С., Базилюк Я., Буркинський Б.* Стратегію економічного та соціального розвитку України (2004-2015 роки) «шляхом європейської інтеграції». Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2004. 413 с.
48. *Дерев'яненко І.* «Висвітлення відносин Україна – ЄС 2000 – 2002 рр. в польських періодичних виданнях». Український Щорічник Європейських Інтеграційних Студій. 2019. №3. С. 117–126.
49. *Деліні М.М.* Проблеми інтеграції України в світове співтовариство в сучасних умовах. URL : <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/12.pdf>
50. Євробюлетень. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/200407_uk.pdf
51. Євробюлетень. № 10. Київ. 2006. 28 с.
52. Євробюлетень. № 12. Київ. 2010. 28 с.
53. Європейська та євроатлантична інтеграція. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/evropeyska-ta-evroatlantichna-integraciya.html>
54. ЄС надає Україні статус ринкової економіки. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/937543.html>
55. ЄС та Україна уклали двосторонню угоду щодо вступу України до СОТ. URL : https://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/eu_uk_chronology/pr_030317_uk.pdf

56. Ініціатива ЄС «Східне Партнерство». URL: <https://mms.gov.ua/mizhnarodne-spivrobotnictvo/yevropejska-integraciya/iniciativa-yes-shidne-partnerstvo>
57. Ініціатива ЄС «Східне партнерство». URL: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=369&language=uk>
58. Ініціатива ЄС «Східне партнерство». URL: <http://www.center.gov.ua/component/k2/item/3440%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%94%D1%81%D1%81%D1%85%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE>
59. Історія становлення відносин Україна-ЄС. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>
60. Історія Східного партнерства. URL: <http://eap-csf.org.ua/pro-nas/pro-skhidne-partnerstvo/>
61. *Кальниш Ю.* Системні фактори впливу на формування та реалізацію державної євроінтеграційної політики України в умовах глобалізації. Ужгород: МПП «Гражда», 2013. С. 296–326.
62. *Кваша О.С., Синякова А.В.* Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах. Ужгород: Науковий вісник Ужгородського національного університету. Вип.23, ч.1. 2019. С.112–117.
63. *Кічер Н., Сурніна-Доекорей О.* Україна-Європейський Союз: співпраця у форматах «Східного партнерство» та «В4+». Український Щорічник Європейських Інтеграційних Студій. 2019. №2. С.133–143.
64. *Кобилянська А., Куценко К., Мовчан В., Лисенко Н.* Економічна інтеграція і кооперація: Україна та ЄС. Підсумки першого півріччя 2008 року. International Review. 2008. № 3. С. 4–21.

65. *Ковбасюк Ю., Ващенко К., Сурмін Ю.* Державна політика. Київ: НАДУ, 2014. 448 с.
66. *Копійка В., Шинкаренко Т.* Європейський союз: заснування і етапи становлення. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 448 с.
67. *Корнієнко В.* Україна в Європі і світі. URL: <https://multimedia.posibnyky.vntu.edu.ua/mm/Ukraine-EU/txt/01.html>
68. *Липов В.* Гнучка інтеграція: історичний досвід Європи для України. Український Щорічник Європейських Інтеграційних Студій. 2019. №3. С. 214–223.
69. *Мартинова А.* Європейський Союз у постмодерній системі міжнародних відносин. Європейські історичні студії. 2022. №22. С. 23–39.
70. *Матюшенко І., Беренда С., Резніков В.* Євроінтегація України в системі міжнародної економічної інтеграції. 2015. 495 с.
71. *Миронова М.* Підходи ЄС щодо врегулювання конфліктів: наслідки для країн східного партнерства // Європейські історичні студії. 2021. №20. С. 16–33.
72. Міністерство закордонних справ України. Саміти Україна – ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/samiti-ukrayina-yes>
73. *Монне Ж.* Реальность и политика. Мемуары. М., 2001. 509 с.
74. На саміті «Східного партнерства» у Варшаві Україну вітають і застерігають. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24344293.html>
75. Незалежній Україні 25: чверть століття газової залежності? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27923519.html>
76. *Павлюк С., Хорольський Р.* Співробітництво між Україною та Європейським Союзом у сфері енергоефективності. Київ, 2015. 34 с.
77. *Палагнюк Ю.* Державна євроінтеграційна політика України: теорія, методологія, механізми. Миколаїв, 2014. 393 с.

78. Палагнюк Ю. Еволюція теоретичних основ європейської інтеграції: державно-управлінський аспект. URL: file:///C:/Users/kat/Downloads/Patp_2013_2_7.pdf
79. Палагнюк Ю. Економічні аспекти інтеграції України до ЄС (в рамках дії Угоди про партнерство та співробітництво). Науковий вісник. 2010. №147. С. 22-27.
80. Палагнюк Ю. Механізми формування державної євроінтеграційної політики України. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2013. №4. С. 141–146.
81. Палагнюк Ю. Україна та політика європейської інтеграції. URL: <https://eugov.chmnu.edu.ua/miltymediinyiposibnyk/%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BB%D1%8C1%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB-6%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0-%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D1%94%D0%B2/>
82. Плани дій Ради Європи для України. URL: <https://coe.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/plani-dij-radi-yevropi-dlya-ukrayini>
83. Представництво Європейського Союзу в Україні. URL: https://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/eu_ukraine/chronology/index_uk.htm
84. Про євроінтеграцію простими словами. URL: <https://www.drs.gov.ua/yevrointegratsiya/pro-yevrointegratsiyu-prostymy-slovamy/>
85. Рада з питань співробітництва між Україною та ЄС. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/MappedDetails?isSpecial=true&title=RadaZPitanSpivrobotnitstvaMizhUkrainoiuTaYes>

86. *Раздорожний Є., Шинкарук К.* ЄС-Україна: економічні наслідки та перспективи Європейської політики сусідства. К.: Фонд ім. Генріха Бюлля, 2008. 28 с.
87. *Священко З.* Європейська інтеграція: історія та сучасність. Європейські історичні студії. 2023. №24. С. 6–15.
88. *Селіванов В. М.* Принцип історизму у правових дослідженнях. Роль принципу історизму в наукових дослідженнях. Київ: «ДОЛЯ», 2011. 591 с.
89. Співробітництво в енергетичній сфері. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/energetika>
90. Співробітництво у сфері транспорту. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/transport>
91. Східне партнерство. URL: <https://mtu.gov.ua/content/shidne-partnerstvo.html>
92. Східне партнерство. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivprasya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/shidne-partnerstvo>
93. У Японії вперше після аварії на «Фукусімі-1» дозволили відновити роботу АЕС.
URL:https://lb.ua/world/2015/04/23/302747_yaponii_vpervie_posle_avarii.html
94. Україна і ЄС парафували угоду про зону вільної торгівлі. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/68894_ukrana--s-parafuvali-ugodu-pro-zonu-vlno-torgvl
95. Україна нарешті стала ринковою. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2005/12/30/3044718/>
96. *Філонич О.* Розвиток енергетичної кризи та її вплив на енергетичну безпеку України. Ефективна економіка. Вип. №2. 2015. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3797>

97. *Хорольський Р.* Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими товариствами та їх державами-членами 1994 року як джерело права Європейського співтовариства. Вісник. Академія правових наук України. 2006. №4 (47). С. 198–207.
98. Членство України у СОТ: огляд зобов'язань та коментарі до них. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій / USAID. Київ, 2008. 35 с.
99. *Archick K.* The European Union: Current Challenges, 2016. URL: <https://swsu.ru/sbornikstatey/pdf/R44249.pdf>
100. *Bhagwati, Jagdish, and Arvind Panagariya.* 1996. The theory of preferential trade agreements: Historical evolution and current trends. The American Economic Review 86 (2). P. 82–87.
101. *Cooper R.* Worldwide Versus Regional Integration // Economic Integration: Worldwide, Regional, Sutoral. 42 p.
102. Eastern Partnership. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eastern-partnership_en
103. *Molle W.* The Economics of European Integration. 1994. 559 p.
104. *Pelkmans J.* Market integration in the European Community. Springer Science & Business Media, 2013. Vol. 5.
105. *Predohl A., Iurgensen H.* Europaische integration // Handbush des Sozialwessens. 1961. Bd. 3. 371 p.
106. *Repke W.* Human Economy. The Social Framework of the Free Market. Indianapolis, 1971. 34 p.
107. *Ropke W.* Integration und Desintegration der Internationalen Wirtschaft in: Wirtschaftsfragen der freien Welt. Frankfurt, 1957. 500 p.
108. *Wallace H.* Interlocking Dimensions of European Integration (One Europe or Several?). URL: <https://link.springer.com/book/10.1057/9780230514430>

Дисертації, автореферати

109. *Ковальова О.* Українська політика щодо євроінтеграційних процесів: автореф. дис. ... д-ра політ.наук: 23.00.02. Київ, 2004. 32 с.
110. *Микієвич М.* Правові засади організації та діяльності Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики та безпеки: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2007. 40 с.
111. *Муравйов В.* Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2003. 38 с.
112. *Сюр Н.* Правова інтеграція України до Європейського Союзу: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2006. 20 с.
113. *Хаджирадєва С.* Підготовка державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації: концептуальні засади й стратегія модернізації технологій: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.03. Київ, 2006. 40 с.

ДОДАТОК А

Карта ТЕН-T¹⁷⁰

170 Східне партнерство. URL: <https://mtu.gov.ua/content/shidne-partnerstvo.html>

